

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Procesní nástupnictví v civilním řízení

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Alena Winterová, DSc.

Katedra: Občanského práva

Diplomant: Veronika Rohnová, Mašatova 23/438, Praha 4, 148 00

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 10. 6. 2015

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Podpis

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala paní prof. JUDr. Aleně Winterové, CSc. za trpělivé vedení a cenné rady, kterými mi v průběhu konzultací diplomové práce pomáhala.

Obsah

Úvod	1
1 Vztah civilního práva hmotného a práva procesního	5
2 Subjekty civilního řízení.....	9
2.1 Soud jako subjekt civilního řízení	9
2.2 Účastníci jako subjekty civilního řízení.....	10
2.3 Způsobilost být účastníkem řízení.....	11
2.4 Procesní způsobilost.....	11
2.5 Účastenství v civilním řízení sporném a v řízení nesporném	11
3 Vymezení základních pojmů.....	14
3.1 Věcná legitimace v civilním právu procesním	14
3.2 Univerzální sukcese	15
3.3 Singulární sukcese	16
3.4 Procesní nástupnictví	16
3.5 Procesní nástupnictví při univerzální sukcesi.....	17
3.6 Procesní nástupnictví při singulární sukcesi.....	18
3.7 Záměna účastníků	18
3.8 Přistoupení účastníka	19
4 Historie právní úpravy procesního nástupnictví	21
4.1 Římské právo.....	21
4.2 Středověk	22
4.3 Civilní řád soudní č. 113/1895 ř. z.	22
4.4 Osnova Československého soudního řádu.....	25
4.5 Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních	25
4.6 Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.....	28
4.7 Odborná diskuze k problematice procesního nástupnictví při singulární sukcesi	29
4.8 Novela občanského soudního řádu.....	38
5 Platná právní úprava procesního nástupnictví.....	41
5.1 Platná právní úprava procesního nástupnictví při univerzální sukcesi podle ustanovení § 107 o. s. ř.	41
5.2 Platná právní úprava procesního nástupnictví podle ustanovení § 107a o. s. ř.	43

5.3	Platná právní úprava procesního nástupnictví podle zákona o zvláštních řízeních soudních	46
6	Procesní nástupnictví a vybrané základní zásady civilního procesu	47
6.1	Zásada dispoziční.....	47
6.2	Zásada koncentrace řízení.....	48
6.3	Princip hospodárnosti řízení	51
7	Zhodnocení současné právní úpravy procesního nástupnictví	52
7.1	Procesní nástupnictví při singulární sukcesi jako překážka postupu řízení.....	52
7.2	Souhlas žalovaného s provedením procesního nástupnictví	53
7.3	Prokazování skutečnosti, s níž právo spojuje přechod práv a povinností.....	55
8	Srovnání se slovenskou právní úpravou procesního nástupnictví	61
9	Úvaha de lege ferenda	64
9.1	Úprava procesního nástupnictví v systematice občanského soudního řádu.....	64
9.2	Nutnost souhlasu žalovaného s návrhem na provedení procesního nástupnictví	65
9.3	Účinky koncentrace řízení dle ustanovení § 118b o. s. ř.....	66
9.4	Inspirace právní úpravou procesního nástupnictví dle c. ř. s.....	67
	Závěr.....	68
	Seznam zkratk	70
	Použitá literatura.....	71

Úvod

Člověk jako bytost přirozeně společenská, zoon politikon,¹ prožívá celý svůj život v sociálních interakcích, v nespočetném množství vztahů různých druhů, do kterých vstupuje s jednotlivci i s celou společností, která ho od narození až do smrti obklopuje. Lidská společnost jako taková je vystavěna na vzájemné propojenosti, na soudržnosti základních jednotek lidských společenství jako je partnerství, rodina, obec. Je založena na dělbě práce, vzájemné pomoci a solidaritě.

K udržení a funkčnosti těchto základních sociálních svazků jsou nutná jistá pravidla, která si lidé za tímto účelem od pradávna sami vytvářejí. V lidských společenstvích tak vznikají normativní systémy, ať už se jedná o systémy morálky, náboženství nebo práva. V historii se proměňoval význam, který byl přikládán těmto jednotlivým normativním systémům. Zjednodušeně můžeme říci, že v období starověku převažovaly normy morální, ve středověku normy náboženské a v naší současné společnosti jsou určující především normy právní.

Žádné lidské společenství přesto, že si přirozeně vytváří poměrně přesná pravidla tolerovaného chování, není tak dokonalé, aby se obešlo bez projevů, které se odchyľují od předem daných norem tohoto tolerovaného chování, bez jistých deviací. V případě deviace je nutné, aby se s ní komunita nějakým způsobem vypořádala a udržela tím svůj vnitřní řád. Ve společnosti proto vždy existovala autorita, která dodržování pravidel zaručovala a případně i vynutila. V různých dobách a v závislosti na tom, jaký normativní systém ve společnosti právě převažoval, se osoba této autority proměňovala od kmenového vůdce přes patera familiae, náboženskou autoritu, panovníka, až po naši současnost, kdy je touto autoritou stát a vykonává ji prostřednictvím nezávislého soudu.

---

¹ ARISTOTELEŠ. *Politika*. 3. vyd. Editor Antonín Kříž. Praha: Rezek, 2009. 323 s. ISBN 978-80-86027-30-2.

V dnešní postmoderní společnosti se vlivem globalizace a rozvoje moderních komunikačních technologií výrazně zvyšuje četnost a komplikovanost vztahů, do kterých člověk vstupuje. Současně je 20. a 21. století provázáno výraznou celospolečenskou relativizací tradičních morálních hodnot. Přirozeným důsledkem takové situace je častější výskyt odchylek od tradičních norem, které byly dříve upravené v systému morálky, a právo jako normativní systém rozšiřuje oblast regulace i na vztahy, které byly dosud vyhraněny převážně morálce.

Narůstá i četnost právních sporů, které se dostávají před soudy, rozšiřuje se spektrum nároků před nimi uplatňovaných (příkladem může být častější uplatňování nároků ze způsobení imateriální újmy) a soudní řízení se tím stává i komplikovanější.

Množství sporných otázek, které se před soudy dostávají, a jejich složitost způsobuje, že řízení před soudem často trvá po delší dobu. Může se pak stát, že v průběhu řízení účastník ztratí způsobilost být účastníkem, protože zemře, nebo zanikne v případě, že jím byla právnická osoba. Anebo může účastník řízení předmět sporu v jeho průběhu zcizit. S ohledem na tyto změny, ke kterým v průběhu řízení nedochází nijak výjimečně, může v řízení před soudem vyplynout otázka, kdo je, nebo by správně měl nadále být, účastníkem probíhajícího řízení.

S touto problematikou se vypořádávají pravidla civilního procesu pomocí institutu procesního nástupnictví. Jak soud postupuje v případě, že účastník probíhajícího řízení ztratí procesní subjektivitu? Jakým způsobem by měl soud řešit skutečnost hmotněprávního přechodu práv a povinností ke sporem dotčené věci v právě probíhajícím řízení? Toto jsou stěžejní otázky, kterou si budu na následujících stranách klást a se kterou se budu v této práci vypořádávat.

Obdobím výrazné relativizace hodnot v naší moderní historii bylo období znovu nabyté svobody v 90. letech minulého století, kdy s pádem komunistické strany došlo k celospolečenskému uvolnění, částečně se zborčila i dosud platná pravidla a stavěly se nové mantinely tolerovaného společenského jednání. V 90. letech i v souvislosti s privatizací bylo před soudy předkládáno velké množství

majetkových sporů a výrazně častěji než dříve² docházelo ke skutečnosti, že byl po zahájení řízení předmět sporu zcizen. Soudy se v této době musely častěji potýkat s problematikou procesního nástupnictví a výrazně se projevila potřeba precizní právní úpravy procesního nástupnictví.

Procesní nástupnictví rozdělujeme na dva druhy s ohledem na to, jestli účastník řízení ztratil způsobilost být účastníkem, nebo v průběhu řízení jen došlo k převodu nebo přechodu sporných práv či povinností na jinou osobu. V prvním případě mluvíme o procesním nástupnictví při univerzální sukcesi (§ 107 o. s. ř.)³ a ve druhém o procesním nástupnictví při sukcesi singulární (§ 107a o. s. ř.).

Jak bude v práci dále dokázáno, procesní nástupnictví při univerzální sukcesi a při sukcesi singulární jsou instituty značně rozdílné a provádět rozbor obou těchto institutů vždy důsledně současně je proto značně obtížné a i nesystematické. V předkládané práci svou pozornost soustředím především na problematiku právní úpravy procesního nástupnictví při singulární sukcesi.

Procesní nástupnictví při singulární sukcesi bylo do občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“) zavedeno rozsáhlou novelou o. s. ř. s účinností od 1. 1. 2001⁴ v reakci na problémy, které v soudní praxi činila skutečnost singulární sukcese ve spor uvedené věci. Od uzákonění institutu procesního nástupnictví při singulární sukcesi jde tedy k dnešnímu dni o časový odstup, který považuji za vhodný k zamyšlení, zda se současnou úpravou procesního nástupnictví podle § 107a o. s. ř. dosáhlo cílů očekávaných před přijetím novely a zda je tento institut užívám v souladu s úmysly, se kterými byl do o. s. ř. přijat. S tímto časovým odstupem je možné při analýze procesního nástupnictví podle ustanovení

---

² BUREŠ, Jaroslav; DRÁPAL, Ljubomír. *K procesnímu nástupnictví při singulární sukcesi*. Právní rozhledy. 1997, roč. 1997, č. 4. s. 161.

³ Česko. Zákon č. 99 ze dne 4. prosince 1963, občanský soudní řád. *In Sbíрка zákonů České republiky*. 1963, částka 56.

⁴ Česko. Zákon č. 30 ze dne 14. září 2000, kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. *In Sbíрка zákonů České republiky*. 2000, částka 11.

§ 107a o. s. ř. také využít poznatky z aplikační praxe i ustálenou judikaturu Nejvyššího soudu České republiky.

Předkládaná práce je rozdělena do tří základních tematických okruhů. V prvním okruhu se věnuji teoretickým základům a vymezení základních pojmů, ve druhém pak historii právní úpravy procesního nástupnictví včetně diskuze odborné veřejnosti na téma procesního nástupnictví, jejíž publikace v odborné právní literatuře předcházela novele o. s. ř. provedené zákonem č. 30/2000 Sb. V posledním tematickém okruhu se věnuji platné právní úpravě procesního nástupnictví a jejímu zhodnocení. Do poslední části jsem zařadila komparaci současné právní úpravy se základními zásadami civilního procesu a srovnání se slovenskou úpravou procesního nástupnictví. Závěrem se věnuji i úvahám de lege ferenda nad problematickými body současné právní úpravy procesního nástupnictví dle ustanovení § 107 a § 107a o. s. ř., na které poukazuji v předcházejícím rozboru.

1 Vztah civilního práva hmotného a práva procesního

Dříve než se budu věnovat úvodu do problematiky procesních subjektů a účastenství v civilním řízení, považuji za vhodné krátce předestřít otázku vztahu civilního práva hmotného a práva procesního, protože při uplatnění institutu procesního nástupnictví v občanském soudním řízení dochází k promítání právních skutečností významných z pohledu hmotného práva do procesního postavení stran před soudem. Jak se také uvádí v nálezu Ústavního soudu III. ÚS 569/03 ze dne 29. 6. 2004: „Procesní nástupnictví je odvozováno od nástupnictví hmotněprávního a procesním nástupcem je ten, kdo podle hmotného práva převzal právo nebo povinnost, jež tvoří předmět řízení.“⁵

Protože při procesním nástupnictví dochází k velmi úzkému styku mezi právem procesním a právem hmotným, dovolila bych si následujícího rozboru vztahů práva hmotného a procesního využívat v této práci dále i k vyjasnění teoretických východisek institutu účastenství v civilním procesu.

Problematikou vzájemného vztahu práva procesního a hmotného se ve své práci podrobně zabýval profesor Josef Macur,⁶ který mimo jiné popisuje vývoj názorů právní teorie směrem k současně obecně přijímanému názoru, že právo procesní tvoří samostatné a svébytné právní odvětví s vlastní terminologií a instituty nezávislými na právem hmotným. Tento názor na vztah práva hmotného a procesního vyjádřila i další významná osobnost české procesualistiky, profesorka Alena Winterová, která uvádí, že: „Vůdčí myšlenkou teoretických základů civilního procesu je jeho samostatnost v systému práva, tedy samostatnost procesních

---

⁵ Česko. Ústavní soud. Nález Ústavního soudu III. ÚS 569/03 [ze dne 29. června 2004].

In *Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu*. Dostupný také z WWW:

<http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=3-569-03>

⁶ MACUR, Josef. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. 1. vyd.

Brno: Masarykova univerzita, 1993, 182 s. ISBN 80-210-0810-5.

institutů, které se neodvozují od obdobných institutů materiálního práva.“⁷ Profesorka Winterová dále dodává: „Tuto samostatnost procesu jako oboru práva sice dnes nikdo nezpochybňuje, avšak aplikační praxe i legislativa mnohdy vykazují nejistotu v tomto směru (ať už jde o otázky účastenství ve sporném řízení, jeho změn, otázky posuzování procesních úkonů, o procesněprávní vztah atd.)“.⁸ Právě tato nejistota ohledně samostatnosti procesních institutů se, dle mého názoru, projevila v aplikační praxi před přijetím novely zavádějící procesní nástupnictví při singulární sukcesi i v odborné diskuzi, která jejímu přijetí předcházela.

Jak popisuje profesor Macur, po dlouhou dobu v historii, a to již od římského práva, bylo procesní právo pojímáno jen jako odraz práva hmotného, představovalo nesamostatný soubor prostředků, kterých je užíváno k uplatnění institutů práva hmotného. Tyto prostředky byly v římském právu dokonce s každým jednotlivým právem nedílně spojeny formou konkrétní žaloby, která byla součástí daného subjektivního práva.

Z tohoto pojetí ve svém popisu vztahu hmotného a procesního práva vycházel i Fridrich Carl von Savigny, který chápe žalobu také jako část subjektivního hmotného práva. Dané konkrétní hmotné právo podle Savignyho názoru pouze promění svou povahu v žalobu tím, že se právě nachází ve stavu obrany proti narušení. Procesní právo tedy v takovém pojetí netvořilo žádný, byť třeba jen na hmotném právu závislý, systém, ale naopak jednotlivé žaloby od sebe byly přísně oddělené. Prokázání existence subjektivního práva a jeho porušení pak bylo v Savignyho pojetí nutným předpokladem pro samotné zahájení civilního soudního řízení. Soud se otázkou existence subjektivního práva a jeho porušení v samotném řízení již nezabýval a proces podle názoru Savignyho směřoval pouze k obnově porušeného práva.⁹

---

⁷ WINTEROVÁ, Alena. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. Praha: Linde, 1999. 183 s. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 80-7201-157-x.

⁸ tamtéž

⁹ srov. LAVICKÝ, Petr. Vzájemné vztahy práva procesního a práva hmotného v díle pana profesora Macura. In: *Sborníky*. Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Česká

K první významné kritice tohoto chápání procesního práva dochází poměrně záhy, v polovině 19. století, kdy další významný německý právník Bernhard Windsheid vystupuje s názorem, že nelze připustit představu, podle které je žaloba pouze pokračováním či modifikací subjektivního hmotného práva. Windsheid rozlišuje materiálněprávní složku žalobního práva, která představuje subjektivní právo a procesní složku, která znamená veřejnoprávní nárok na ochranu narušeného subjektivního práva a směřuje vůči státu, který je povinen tuto ochranu konkrétního práva zajistit.¹⁰

I v dalším vývoji je možné sledovat převládající myšlenkový trend směřující k osamostatnění práva procesního, jako práva veřejného, a jeho přeměnu v samostatné zvláštní právní odvětví. Dochází k zásadní proměně vazeb mezi hmotným právem a právem procesním od původní bezprostřední vázanosti procesního práva na hmotné právo k vytvoření vazeb pouze meziodvětvových mezi relativně samostatnými¹¹ a nezávislými odvětvími práva.

---

republika. [online]. [cit. 2015-06-6]. Dostupný z WWW:

<http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/lavicky.pdf>

¹⁰ tamtéž

¹¹ Uvádím vztah „relativně“ samostatných a nezávislých odvětví proto, že procesní právo nepopíratelně slouží k ochraně práva hmotného. Proto, aby tato jeho funkce mohla být naplněna, je nutné, aby bylo procesní a hmotné právo civilní funkčně propojeno. Procesní právo je proto silně ovlivněno právem hmotným, kterému se přizpůsobuje jak svou terminologií, tak i instituty, aby tak hmotnému právu zajišťovalo účelnou ochranu. Jak ale uvádí profesor Macur, mezi právem hmotným a procesním jde o vliv pouze nepřímý a zprostředkovaný prostřednictvím tzv. funkčních vazeb. Funkční vazby mezi procesním a hmotným právem civilním podle profesora Macura vyplývají z jejich vzájemné podmíněnosti, kdy existence procesního práva je odůvodněna poskytováním ochrany subjektivním materiálním právům, ale stejně tak ani existence hmotného práva není možná bez donucovacího působení procesního práva. (viz MACUR, Josef. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 181-186 s. ISBN 80-210-0810-5.)

Ochrana porušenému nebo ohroženému subjektivnímu právu hmotnému je v moderním právním pojetí poskytována prostřednictvím institutů práva procesního, jehož normy samostatně určí podmínky a předpoklady jak pro zahájení civilního soudního řízení, tak pro jeho postup, i pro rozhodnutí ve věci samé. Existence tvrzeného subjektivního hmotného práva je v takovém soudním procesu pouze předmětem jeho zjišťování, ale samo o sobě není spojeno s procesními vztahy, nepodmiňuje jejich vznik.

Předmětem soudního řízení jako takového je procesní nárok, který se dále dělí na předmět a základ nároku. Procesní nárok není možné ztotožňovat či zaměňovat s hmotněprávním nárokem. O hmotněprávním nároku se samotný spor vede a jeho existence je v procesu pouze tvrzena žalobcem. Jak uvádí profesor Macur: „Pokud soud existenci materiálního nároku nebude v konečné fázi procesu považovat za dokázanou, neznamena to, že dané řízení nemělo svůj předmět.“¹² I v případě, že strana ve sporu uplatňuje hmotné právo, které vůbec neexistuje, proběhne celé soudní řízení a bude zakončeno rozhodnutím ve věci samé a pravděpodobně dojde k zamítnutí žaloby pro nedostatek věcné legitimace. Naopak žalobci může být podle zákona přiznáno právo, které dle hmotného práva třeba. Tak je tomu v případech rozhodnutí rozsudkem pro zmeškání, rozsudkem pro uznání a v případě neunesení důkazního břemene.¹³

V průběhu vývoje teorie civilního procesu došlo k takové diferenciaci hmotného a procesního práva, že současná právní teorie a v převážné většině případů i praxe vychází z ustáleného a teoretiky již dále významně nijak nezpochybňovaného názoru, podle kterého procesní normy, pojmy, instituty i principy jsou výlučně procesněprávní povahy a neobsahují hmotněprávní prvky.¹⁴

---

¹² MACUR, Josef. *Lze posuzovat procesní jednání stran podle ustanovení hmotného práva o vadách právních úkonů?*. Právní rozhledy. 1995, roč. 1995, č. 11, s. 440-442.

¹³ srov. SPÁČIL, Jiří. *Sporné otázky procesního nástupnictví*. Právní praxe. 1995, roč. 43, č. 7, s. 409

¹⁴ srov. LAVICKÝ, Petr. *Funkční vazby občanského práva hmotného a procesního*. Brno, 2006/2007. 285 s. Disertační práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta,

2 Subjekty civilního řízení

Procesní subjekty jsou základním prvkem civilního řízení, bez kterých by civilní proces postrádal smysl. V civilním soudním řízení soudy projednávají a rozhodují spory a jiné právní věci, které vyplývají z poměrů soukromého práva. Tato takzvaná civilní pravomoc soudů je vymezena ustanovením § 7 o. s. ř., a to jednak oblastí vztahů, o nichž se rozhoduje v civilním řízení, ale také vymezením kompetencí soudu vůči jiným orgánům.

Subjektem práva je v nejobecnější rovině ten, kdo je nositelem práv a povinností. Subjektem civilního procesu je pak ten, kdo může pomocí uplatňování svých subjektivních procesních práv a plněním svých povinností ovlivňovat průběh soudního řízení a způsobovat tak vznik, změnu nebo zánik procesních vztahů. Kdo konkrétně je subjektem řízení, určují normy procesního práva a podle nich jimi vždy jsou soud a účastníci řízení. Mezi těmito subjekty navzájem pak vznikají prostřednictvím jejich právního jednání procesněprávní vztahy.

2.1 Soud jako subjekt civilního řízení

Soud je základním prvkem civilního procesu, který je státní mocí pověřen výkonem soudnictví, je pověřen k projednání a rozhodnutí zákonem vymezeného okruhu sporů a jiných věcí, případně i k výkonu rozhodnutí, pokud povinnosti stanovené v rozhodnutí nebyly plněny dobrovolně. Soud v souladu s principem subordinace vystupuje ve vztahu k účastníkům jako subjekt v nadřazeném postavení, jako *potentior persona* (osoba nadaná mocí ukládat povinnosti). Soudní řízení vede autoritativně, ale zároveň i jako nezávislý třetí, vede ho k cíli, kterým je dosažení stavu souladného s objektivním právem. O tom, co je v souladu s objektivním právem, rozhoduje soud projevem vůle ve formě rozhodnutí.

Katedra občanského práva. Vedoucí práce prof. JUDr. Jan Hurdík, DrSc. dostupný také z WWW:

<http://is.muni.cz/th/11233/pravf_d/Funkcni_vazby_obcanskeho_prava_hmotneho_a_pocesniho.pdf>

Protože soud je subjekt veřejného práva, zvláštní státní orgán, je nutné při vymezení jeho činnosti vycházet ze zásady enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí. Proto jsou oprávnění a postupy soudů přesně vymezeny v zákoně, a to především v občanském soudním řádu a v zákoně o zvláštních řízeních soudních (dále též jen „z. ř. s.“).¹⁵ Ve sporném řízení je pak zásadní rolí soudu vést řízení, rozhodovat jako nezávislý třetí a procesní iniciativu ponechat na sporných stranách. Rozsudek je nejvýznamnější právní jednání soudu, ve kterém je koncentrován samotný účel řízení. V otázkách vedení řízení soud rozhoduje formou usnesení.

2.2 Účastníci jako subjekty civilního řízení

Dalšími základními subjekty civilního procesu jsou účastníci řízení. Právě oni jsou hybatelé celého řízení, jejich zájmům se v soudním řízení poskytuje ochrana a o jejich právech a povinnostech soud rozhoduje. Účastníci na základě zásady dispoziční, na které je civilní sporný proces vystavěn, ovlivňují svým právním jednáním samotné řízení a s řízením a jeho předmětem nakládají.

Účastenství v civilním řízení je čistě procesní institut. Jde o formální, zákonem dané postavení stran, které tu je bez ohledu na to, jestli účastníkům tvrzené právo nebo povinnost, o které vedou spor, skutečně svědčí. Otázku existence konkrétního hmotněprávního vztahu soud vyřeší až v samotném meritorním rozhodnutí.

Přesné vymezení účastníků je jedním ze základních předpokladů uplatňování práva na spravedlivý proces. Jen za předpokladu, že jsou zákonem přesně a v souladu se základními právními zásadami vymezena kritéria, podle kterých se určuje okruh účastníků pro konkrétní řízení, může soud zajistit uplatnění všech práv konkrétního účastníka řízení, především právo na rovné postavení stran v řízení.

---

¹⁵ Česko. Zákon č. 292 ze dne 12 září 2013 o zvláštních řízeních soudních. *In Sbíрка zákonů České republiky*. 2013, částka 112.

2.3 Způsobilost být účastníkem řízení

Účastníkem řízení může být jen ten, kdo má způsobilost být účastníkem řízení, nebo-li procesní subjektivitu. Podle ustanovení § 19 o. s. ř. má způsobilost být účastníkem řízení ten, kdo má způsobilost mít práva a povinnosti, a jinak jen ten, komu ji zákon výslovně přiznává. Způsobilost mít práva a povinnosti je definována, s odkazem na úpravu občanským zákoníkem,¹⁶ v právu hmotném, a má ji podle ustanovení § 23 občanského zákoníku fyzická osoba od narození až do smrti a podle § 118 občanského zákoníku osoba právnická od svého vzniku do zániku.

Právní úprava subjektivity v hmotněprávních vztazích je tak shodná s úpravou subjektivity procesní. Tím je umožněno, aby procesní právo plnilo svou ochranou a preventivní funkci ve vztahu k právu hmotnému, protože ten, kdo je nebo má být subjektem hmotněprávního vztahu, o kterém je řízení vedeno, je nadán i subjektivitou procesní. Způsobilost být účastníkem řízení je podle občanského soudního řádu dále ještě rozšířena o tzv. procesní legitimaci, to znamená o případy, kdy jako subjekt řízení může vystupovat entita, která sice nemá právní osobnost, ale procesní subjektivitu jí přiznává zákon.

2.4 Procesní způsobilost

Vedle způsobilosti být účastníkem řízení zákon upravuje i způsobilost samostatně nebo prostřednictvím zástupce v řízení jednat, a to jako způsobilost procesní (§ 20 o. s. ř.). Tuto způsobilost má opět s odkazem do sféry práva hmotného každý a to v rozsahu, v jakém je svéprávný.

2.5 Účastenství v civilním řízení sporném a v řízení nesporném

Především dříve mezi civilními procesualisty existovalo, ale stále přetrvává, více názorů na základní kritéria, podle kterých dělíme nalézací řízení na řízení sporné a nesporné. Současná teorie se kloní k názoru, že základním dělícím

---

¹⁶ Česko. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012, občanský zákoník, § 15. *In Sbíрка zákonů, Česká republika*. 2012, částka 33.

kritériem je fakt, že sporné řízení má funkci svou povahou spíše reparační a nesporné plní funkci převážně preventivní. Z těchto rozdílných funkcí plyne i rozdílné určení účastníků řízení.

Rozlišování řízení na sporné a nesporné není jen otázkou teorie, má praktický význam i pro problematiku institutu účastenství, a to jak pro samotné vymezení okruhu účastníků konkrétního řízení, tak i pro další instituty týkající se účastenství, jako je přistoupení, záměna a změna účastníka.

Z důvodu rozdílné povahy řízení sporného a nesporného rozlišujeme tři definice účastníků řízení. První z nich, daná ustanovením § 90 o. s. ř., poskytuje definici účastníků sporného řízení a další dvě definice, obsažené v § 6 odst. 1 a odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních, upravují určení účastníků řízení nesporného. Účastníky nesporného řízení, které lze zahájit i bez návrhu, jsou navrhovatel a ten, o jehož právech nebo povinnostech má být v řízení jednáno, a dále také navrhovatel a ten, koho zákon za účastníka označuje. S ohledem na povahu nesporného řízení se procesní nástupnictví v nesporném řízení neužije. Instituty změny a záměny účastníků se použijí jen v řízení sporném, na které se budu v práci dále soustředit. Pokud bude v práci dále užíváno termínu soudní řízení, bude jím myšleno pouze řízení sporné a pojmem účastníci řízení budou dále označováni jen žalobce a žalovaný.

Podmínky účastenství v řízení sporném upravuje ustanovení § 90 o. s. ř., ve kterém je stanoveno, že účastníky řízení jsou žalobce a žalovaný. Žalobcem je ten, kdo žalobu podává a účastníkem řízení se stává v okamžiku zahájení řízení, to znamená v okamžiku, kdy byla jeho žaloba doručena soudu. Žalovaným je ten, proti komu žaloba směřuje, a to od chvíle, kdy mu soud žalobu doručí. Doručením žaloby soudu vzniká procesněprávní mezi žalobcem a soudem a doručením žaloby žalovanému pak vzniká trojstranný procesněprávní vztah jednak mezi žalovaným a soudem a zároveň také vztah mezi žalobcem a žalovaným. Ustanovení § 90 o. s. ř. plně vychází ze zásady dispoziční, která ovládá sporný proces, a podle které je pánem sporu žalobce.

Sporné řízení má v zásadě funkci reparační, jeho předmětem je spor o právo a účastníci řízení jsou v postavení odpůrců. Tomu odpovídá i označení účastníků sporného řízení, které je odvozováno od názvu právního jednání, jímž se samotné řízení iniciuje, tedy od žaloby. Žalobce je pánem sporu, který v žalobě vymezuje jak předmět sporu, tak i jeho účastníky. Přesné vymezení žalovaného je právem ale zároveň i povinností žalobce, jejíž nesplnění ani přes výzvu soudu k opravě nebo doplnění žaloby vede k jejímu odmítnutí.

Vůle žalovaného, zda se chce či nechce stát účastníkem řízení, je při zahájení řízení zcela bezvýznamná. Není tomu tak už v případě, že žalobce hodlá svým dispozičním úkonem spor ukončit po tom, co vznikl procesněprávní vztah mezi žalobcem a žalovaným, ale dříve než je ve věci vydáno meritorní rozhodnutí (zpětvzetím žaloby). V takovém případě se uplatní zásada, podle které má žalovaný právo na rozhodnutí ve věci samé. Na meritorním rozhodnutí ve věci samé může mít žalovaný po zahájení řízení zájem jak morální, protože už samotný fakt, že byl postaven před soud jako žalovaný má jistý difamační účinek, tak zájem ekonomický. Žalovaný může mít také zájem na tom, aby bylo ve věci rozhodnuto takovým rozhodnutím, které založí překážku věci rozhodnuté (*rei iudicate*) a tím i jistotu, že již ve stejné věci nebude před soud pohnán.

Účastenství ve sporném řízení ukončí v okamžiku, kdy nabude právní moci rozhodnutí soudu, jímž se řízení končí. Okruh účastníků je po celé řízení zpravidla neměnný a totožnost účastníků je jednou z podmínek řízení. Výjimkou z tohoto pravidla jsou jen případy, kdy je zákonem umožněno, aby během jednoho řízení došlo ke změnám v okruhu účastníků a to na základě ustanovení § 92 o. s. ř. prostřednictvím institutu přistoupení nebo záměny účastníka řízení a podle ustanovení § 107 o. s. ř. a § 107a o. s. ř. na základě procesního nástupnictví.¹⁷

---

¹⁷ WINTEROVÁ, Alena. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, 2011. ISBN 978-80-7201-842-0. s. 145.

3 Vymezení základních pojmů

Cílem této kapitoly je vymežit základní pojmy důležité pro další rozbor institutu procesního nástupnictví. Protože se procesnímu nástupnictví, různým pojetím tohoto institutu a platné právní úpravě budu podrobně věnovat ve zbývajících částech předkládané práce a abych se vyhnula opakování, dovoluji si zde předestřít jen obecný výklad základních pojmů a odhlédnout přitom od současné právní úpravy procesního nástupnictví, která bude ještě podrobně rozebírána.

Úvodem bych ještě ráda doplnila k terminologii užívané v této práci, že změnami v účastenství v nejširším smyslu se obvykle myslí záměna účastníka podle ustanovení § 92 odst. 2 o. s. ř., přistoupení účastníka podle § 92 odst. 1 o. s. ř. a procesní nástupnictví podle § 107 a § 107a o. s. ř. Při užším vymezení pojmu změny účastníků, bývá jako změna účastníků označováno pouze procesní nástupnictví ve smyslu ustanovení § 107 o. s. ř. a § 107a o. s. ř.. Dále v práci budu používat pojem změny účastníků jen v užším smyslu jako synonymum pro procesní nástupnictví podle ustanovení § 107 a § 107a o. s. ř.

3.1 Věcná legitimace v civilním právu procesním

Věcná legitimace je procesní institut, který je nutné důsledně odlišovat od způsobilosti být účastníkem řízení. Na věcné legitimaci nezávisí účastenství ve sporném řízení, ale až samotný výsledek meritorního rozhodnutí, úspěch či neúspěch ve sporu. Věcně legitimován je ten, kdo je nositelem hmotného práva nebo povinnosti. Aktivní legitimaci pak má ten, kdo je nositelem tvrzeného oprávnění plynoucího z hmotného práva, pasivní pak ten kdo je nositelem tvrzené hmotněprávní povinnosti.

Pro vznik ani trvání účastenství není nutné, aby byl žalobce nositelem tvrzeného oprávnění, nebo aby byl žalovaný nositelem v žalobě tvrzené povinnosti. Jak vyjádřil Nejvyšší soud v usnesení ze dne 4. září 2003, sp. zn. 29 Odo 708/2002, skutečnost, že návrh na zahájení řízení podal subjekt, který nebyl aktivně věcně

legitimován, neznamená, že řízení nebylo řádně zahájeno. Nedostatek věcné legitimace se projeví až v rozhodnutí ve věci samé.¹⁸

Účastenství je institut čistě procesní, který nezávisí na tom, jestli tvrzené právo žalobci skutečně náleží, naopak věcná legitimace je stav plynoucí z hmotného práva a její nedostatek nijak nebrání vzniku procesněprávního vztahu účastenství. Nedostatek věcné legitimace, ať už aktivní nebo pasivní vede k zamítnutí žaloby, protože účastník řízení nebyl nositelem tvrzeného hmotného práva nebo tvrzené hmotněprávní povinnosti.

Procesní právo nabízí nástroje, prostřednictvím kterých je možné v řízení vyřešit nedostatek aktivní či pasivní věcné legitimace, tak aby spor neskončil zamítnutím žaloby, ale bylo možné v něm pokračovat s věcně legitimovaným účastníkem. Podle ustanovení § 92 o. s. ř. může soud na návrh připustit přistoupení dalšího účastníka nebo záměnu účastníků. Podle ustanovení § 107a o. s. ř. pak může dojít ke změně účastníků na základě hmotněprávní singulární sukcese práva.

3.2 Univerzální sukcese

Jako sukcese je v hmotném právu označováno právní nástupnictví. Při sukcesi vstupuje nový subjekt (nástupce, sukcesor) do právního postavení subjektu jiného (předchůdce, auktor) a jeho právní postavení se odvozuje od postavení jeho právního předchůdce. Univerzální sukcese se pojí s hmotněprávní skutečností, na základě které právnímu předchůdci zanikne právní osobnost a sukcesor přebírá všechna jeho práva a povinnosti. K tomu dochází především v případě smrti fyzické osoby a nabytí dědictví,¹⁹ a u právnických osob zejména při jejich fúzi, nebo pokud se z jiného důvodu ruší bez likvidace. K nástupnictví po zemřelé osobě ale nedojde u těch práv, které byla tak úzce vázána na osobu

---

¹⁸ srov. Česko. Nejvyšší soud. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. září. 2003 sp. zn. 29 Odo 708/2002. In *Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek*. Publikováno pod číslem 37/2004.

¹⁹ Česko. Nejvyšší soud. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. března 2013 sp. zn. 30 Cdo 543/2013

zemřelého, že smrt jejich původního nositele způsobuje jejich zánik. Příkladem práv, která na nástupce nepřecházejí, může být právo na bolestné nebo na náhradu za ztížené společenské uplatnění, které smrtí oprávněné osoby zanikají. Se zánikem takového práva zaniká i odpovídající povinnost druhého subjektu.

3.3 Singulární sukcese

Při singulární sukcesi právní nástupce vstupuje jen do jednotlivých konkrétních práv nebo povinností svého právního předchůdce. K singulární sukcesi dochází v právním životě zcela běžně, zpravidla na základě právního jednání subjektů, kterým se svými právy svobodně nakládají. K singulární sukcesi dojde nejčastěji spolu se zcizením věci, postoupením pohledávky, či při převzetí dluhu, případně také na základě dědického odkazu, kdy nabyvatel získává z dědictví jen jednotlivou věc nebo právo.

3.4 Procesní nástupnictví

Procesní nástupnictví, nebo-li změna účastníků, je na rozdíl od hmotněprávní sukcese institut práva procesního, který se dotýká okruhu účastníků řízení. Prostřednictvím institutu procesního nástupnictví je možné vyřešit nedostatek věcné legitimace některého z účastníků v probíhajícím řízení tak, aby řízení nemuselo být ukončeno zamítnutím žaloby pro nedostatek věcné legitimace. Procesní právo prostřednictvím institutu procesního nástupnictví umožňuje v řízení *reflektovat*²⁰ skutečnost hmotněprávního převodu nebo přechodu práv či povinností, o kterých se vede spor, a v řízení postupovat jako s účastníkem řízení s osobou, která je v konkrétním případě věcně legitimovaná. Podle toho, zda došlo k hmotněprávní univerzální či singulární sukcesi dělíme i procesní nástupnictví na dva typy, procesní nástupnictví při univerzální sukcesi a procesní nástupnictví při sukcesi singulární.

---

²⁰ WINTEROVÁ, Alena. Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice. 6., aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, 2011. ISBN 978-80-7201-842-0. s. 146-147.

3.5 Procesní nástupnictví při univerzální sukcesi

Dojde-li k hmotněprávní univerzální sukcesi, procesní právo na tuto skutečnost reaguje procesním nástupnictvím, při kterém do řízení vstoupí sukcesor na místo původního účastníka řízení. Do řízení vstupuje v takovém stavu, v jakém se nacházelo v okamžiku, kdy původní účastník ztratil způsobilost být účastníkem řízení, a vstupuje do všech jeho procesních práv a povinností, a vztahují se na něj také všechny dosavadní rozhodnutí vydaná v daném řízení.

V případě smrti fyzické osoby vstoupí na místo původního účastníka do řízení dědic, který nabyl práva nebo povinnosti zemřelého účastníka, o něž v řízení jde.

Pokud zanikla právnická osoba, je jejím procesním nástupcem ten, kdo po zániku právnické osoby vstoupil do jejích práv a povinností, popřípadě ten, kdo po zániku právnické osoby převzal práva a povinnosti, o něž v řízení jde.

K procesnímu nástupnictví v důsledku univerzální sukcese dojde jen tehdy, dovoluje-li to povaha řízení. K procesnímu nástupnictví nemůže dojít, pokud jde v řízení o práva, která jsou vázána na osobu účastníka řízení a nepřecházejí na právního nástupce, tedy pokud jde o práva, u kterých nedochází ani k hmotněprávní sukcesi.

Dále k procesnímu nástupnictví nemůže z povahy věci dojít v případě, že úmrtím účastníka zanikl i právní vztah, který se v daném případě řeší, například manželství (řízení o rozvod manželství). Naopak v případě soudního řízení o neplatnost výpovědi z pracovního poměru dle rozhodnutí Ústavního soudu III. ÚS 133/03 ze dne 29. 1. 2004 zemře-li zaměstnanec v průběhu řízení, nelze zastavit řízení proto, „že příslušný právní vztah (pracovní poměr) zanikl, když jeho

určitá část, představující mzdové nároky zaměstnance, jeho smrtí nezaniká, ale přetrvává mezi zaměstnavatelem a právními nástupci.²¹

Soud musí v případě univerzální sukcese vždy nejprve zkoumat, zda povaha věci umožňuje v řízení pokračovat.

3.6 Procesní nástupnictví při singulární sukcesi

Problematika procesního nástupnictví při singulární sukcesi je o poznání komplikovanější, a proto také bude hlavním předmětem rozboru v následujících kapitolách. Hmotněprávní singulární sukcese není na rozdíl od sukcese univerzální spojena se zánikem právní osobnosti a dosavadní účastník proto neztrácí ani způsobilost být i nadále účastníkem řízení. Dojde-li v průběhu řízení k převodu nebo přechodu sporných práv či povinností, účastník ztrácí jen věcnou legitimaci, nikoli způsobilost být účastníkem řízení. Nedostatek věcné legitimace je, jak již bylo výše uvedeno, důvodem k zamítnutí žaloby.

To, že k singulární sukcesi v průběhu řízení dojde, je poměrně běžný jev a právo by s ním mělo počítat. Z pohledu teorie je ale sporné, zda by skutečnost, že došlo k singulární sukcesi, měla mít za následek ze zákona (automaticky) i procesní nástupnictví, či by se s touto skutečností mělo právo vypořádat jiným způsobem, například umožnit účastníkům řízení, eventuálně i sukcesorovi, navrhnout provedení procesního nástupnictví, o kterém by následně rozhodl soud.

3.7 Záměna účastníků

Záměna je procesní institut blízký procesnímu nástupnictví. I prostřednictvím záměny lze řešit nedostatek věcné legitimace ve sporu a to tak, že na místo věcně nelegitimovaného účastníka řízení vstoupí osoba, jejíž věcnou legitimaci žalobce tvrdí a chce, aby byla v řízení prokázána. „Účelem záměny je, aby nemuselo dojít

---

²¹ Česko. Ústavní soud. Nález ústavního soudu III. ÚS 133/03 [ze dne 29. ledna 2004].

In Sbíрка nálezů a usnesení Ústavního soudu. Dostupný také z WWW:

<http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=18980&pos=1&cnt=1&typ=result>

k zamítnutí žaloby tehdy, je-li nedostatek věcné legitimace původních účastníků zřejmý a snadno napravitelný tím, že se okruh původních účastníků v průběhu řízení rozšíří anebo změní.“²² Na rozdíl od procesního nástupnictví záměna nedopadá na případy, kdy došlo ke ztrátě věcné legitimace až v průběhu řízení. Záměna slouží k nápravě chyb, kterých se žalobce dopustil v žalobě při určení, kdo je v řízení věcně legitimován.²³ Institut záměny je tedy možné použít pouze v případě, že ke skutečnosti, na základě které žalobce chybně označil jako účastníky řízení věcně nelegitimované osoby, nastaly ještě před podáním žaloby.

Provedení záměny navrhuje podle ustanovení § 92 o. s. ř. žalobce a žalovaný s ním musí vyjádřit souhlas. Souhlas se vyžaduje i od toho, kdo by měl vstoupit do řízení na místo žalobce, naopak souhlas osoby, která by měla do řízení vstoupit na místo žalovaného, se nevyžaduje. Záměna účastníka je možná pouze v řízení před soudem v prvním stupni.

3.8 Přistoupení účastníka

Prostřednictvím institutu přistoupení účastníka se také řeší nedostatek věcné legitimace, a to v případě, kdy hmotné subjektivní právo či povinnost účastníkovi řízení svědčí pouze ve spojení s jiným subjektem, v případě tzv. nerozlučného společenství.²⁴ „O nerozlučné společenství jde tam, kde účastníci mají taková společná práva nebo povinnosti, že se rozhodnutí o věci samé musí vztahovat na všechny účastníky, kteří vystupují na jedné straně sporu. Pro posouzení, zda se jedná o samostatné nebo nerozlučné společenství, je rozhodná povaha předmětu řízení vyplývající z hmotného práva.“²⁵ Přistoupení se typicky užívá v řízení,

---

²² WINTEROVÁ, Alena. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, 2011. ISBN 978-80-7201-842-0. s. 145-146

²³ Fiala, Josef. *Změna účastníka v občanském soudním řízení*. AUC – Iuridica. 1961. roč. 1961, č. 1, s. 84.

²⁴ WINTEROVÁ, Alena. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, 2011. ISBN 978-80-7201-842-0. s. 145-146.

²⁵ Česko. Nejvyšší soud. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. května 2008 sp. zn. 33 Odo 1708/2006

ve kterém se řeší spoluvlastnické vztahy. S ohledem na to, že podle hmotného práva jsou z právního jednání týkajícího se společné věci oprávnění nebo závázání všichni spoluvlastníci společně, nemůže být jediný spoluvlastník sám věcně legitimován.²⁶ Na rozdíl od záměny se pro přistoupení nevyžaduje souhlas žalovaného (jehož účast v řízení přistoupením nekončí), ale pouze toho, kdo má přistoupit na stranu žalobce.

---

²⁶ srov. BUREŠ, Jaroslav; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl.* 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003. s. 297.

4 Historie právní úpravy procesního nástupnictví

4.1 Římské právo

Na problematiku procesního nástupnictví je možné narazit již v období antiky, v římském právu. Soukromé soudní řízení se v římském právu od dob republiky dělilo do dvou stádií. V prvním stádiu, zvaném „in iure“, které probíhalo před úředníkem (praetorem), praetor zkoumal podání stran, zvolil soudce a postoupil spor k řízení ve druhém stádiu před vybraným soudcem (apud iudicem). Prvé stádium praetor ukončil vydáním závěrečného aktu zvaným *litiskontestace*, kterým určil základ sporu, jeho hypotetické řešení, ale především bylo litiskontestací napevno určeno postavení procesních stran sporu. Litiskontestací došlo k takové změně povahy práv a povinností, která byla považována za novaci, a to novaci nedobrovolnou (*novatio necessaria*). Tato novace znamenala fixaci vzájemného vztahu stran sporu. Z pohledu institutu procesního nástupnictví měla litiskontestace následující účinky:

1. po litiskontestaci bylo vyloučeno provádět v žalobě změny vyjma mimořádných situací jako byla smrt žalovaného nebo žalobce;
2. litiskontestací se stávaly všechny žalované nároky převoditelné na dědice, včetně nároků, které by smrtí oprávněného zanikaly (např. žaloby z osobní urážky);
3. věc, která byla předmětem sporu, nesměla být po litiskontestaci ani žalobcem ani žalovaným zcizena.²⁷

Z toho vyplývá, že římské právo odpovídalo na otázku, kdo by měl být účastníkem řízení v případě, že došlo k přechodu práv a povinností k předmětu sporu a připouštělo procesní nástupnictví při univerzální sukcesi v případě, že jedna z procesních stran zemřela. To bylo možné především proto, že rozsudek v řízení *apud iudicem* zněl vždy na plnění peněžité sumy. Otázka nástupnictví v případě singulární sukcese práv byla vyřešena zákazem zcizování předmětu sporu po ukončení prvního stádia soudního řízení.

---

²⁷ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin a SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1. s. 122-125.

4.2 Středověk

V dalším historickém období byla právní úprava na našem území velmi roztržštěná v důsledku nízké míry centralizace světské moci. Právo bylo ovlivňováno normami zvykovými, byly pořizovány soukromé právní knihy (např. Rožmberská kniha, Kniha písaře Jana), které kodifikovaly pouze lokální právní úpravu. Vliv římského práva a římskoprávní úpravy postavení účastníků sporu se na našem území šířil především díky recepci římského práva do práva městského.

V období středověku u nás převládá neobyčejně formální proces charakteristický ústností, veřejností a ordálovým důkazním řízením. Pro stavovský proces byla mimořádně významná přípravná fáze (před líčením pře) s využitím tzv. pŕuhonu, který se jako obdoba současného předvolání doručoval žalovanému. V pŕuhonu byli formálně vymezení účastníci řízení (*pŕuvod* jako žalobce a *pohnaný* jako žalovaný). Tímto byly strany sporu vázány na sebe a změna subjektů sporu již nebyla možná.

Jako přiblížení k procesní úpravě vycházející z tradic římského práva se na našem území projevilo vydání Obnoveného zřízení zemského roku 1627. Až do druhé poloviny 18. století se civilní proces příliš neodlišoval od řízení trestního, řízení bylo vysoce formální, písemné.²⁸ Účastníci řízení v tomto historickém období byli určeni čistě formálně na počátku sporu a jejich okruh byl v samotném řízení neměnný.

4.3 Civilní řád soudní č. 113/1895 ř. z.

Významnou normou podrobně upravující procesní nástupnictví na našem území byl zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (Civilní řád soudní), který nahradil více než sto let platný josefínský Obecný soudní řád z roku 1781. Civilní řád soudní ve znění pozdějších předpisů, derogovaný

---

²⁸ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-808-7212-394. s. 640.

až zákonem č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních, upravuje problematiku univerzální sukcese v ustanovení § 155 a násl. takto:

§ 155

Úmrtím strany se řízení přerušuje jen tenkrát, když zemřelá strana nebyla zastoupena ani advokátem ani jinou osobou opatřenou od ní procesní plnou mocí.

Přerušeni trvá, dokud nevstoupí do řízení právní nástupci zemřelé strany anebo opatrovník (§ 811 obč. zák.), pokud ovšem odpůrce dříve navrhl ustanovení opatrovníka, aby se v řízení pokračovalo proti tomuto.

Chce-li odpůrce dosíci toho, aby do řízení vstoupili právní nástupci zemřelé strany, může u soudu, u něhož spor byl zahájen v čas smrti zemřelé strany, navrhnouti také obeslání těchto právních nástupců. Podle takového návrhu buďte nástupci obesláni, aby vstoupili do řízení a zároveň hlavní věc projednali neb toto projednávání dále vedli.

Tato obsílka budiž doručena podle předpisu §§ 106 a 107.

§ 156

Nedostaví-li se nikdo z předvolaných právních nástupců a je-li tvrzené právní následnictví dostatečně osvědčeno, prohlásí soud na návrh odpůrcův usnesením, že do řízení vstupují právní nástupci zemřelé strany.

Při roku, při kterém bylo prohlášeno usnesením o vstupu do řízení, může býti ihned pokračováno v řízení o věci hlavní.

§ 157

Jestliže se obesláni právní nástupci nebo někteří z nich dostaví k roku a popírají povinnost vstoupiti do rozepře, má soud o tom po ústním jednání rozhodnouti. Rozhodne-li soud, že mají povinnost vstoupiti do řízení, může po prohlášení tohoto rozhodnutí býti v témže roku podle okolností řízení o věci hlavní zahájeno nebo

v něm pokračováno. To má platiti zejména tenkrát, když rekurs proti prohlášenému usnesení asi bude marný.

Na základě uvedených ustanovení, můžeme shrnout, že otázka procesního nástupnictví při univerzální sukcesi byla civilním soudním řádem z roku 1895 řešena pouze pro případ smrti účastníka řízení. Výslovně je zde upravena pouze problematika ztráty způsobilosti být účastníkem řízení u fyzických osob. Procesní nástupnictví v případě zániku právnické osoby byla dovozena per analogiam.²⁹

Případ singulární sukcese věci nebo práva, o něž v řízení jde, řeší ustanovení § 234 Civilního řádu soudního (dále jen „c. ř. s.“) pouze následovně:

§ 234

Zcizení věci nebo pohledávky, jež se stala předmětem sporu, nemá vlivu na rozepří.

Nabyvatel není bez svolení odpůrcova oprávněn vstoupiti do sporu jako hlavní strana.

Tímto ustanovením jsou vyloučeny procesní důsledky zcizení pohledávky nebo věci, o které se spor vede, v průběhu řízení a singulární sukcese tak neměla samo o sobě na spor žádný vliv.³⁰ Podle profesora Václava Hory mají být touto úpravou chráněny strany sporu před tím, aby se odpůrce hmotněprávním úkonem zbavil věcné legitimace po zahájení řízení. Ustanovení § 234 c. ř. s. tak zakládalo

---

²⁹ HORA, Václav a SPÁČIL, Jiří, ed. Československé civilní právo procesní: II. díl. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. xxxii, 211, 442, 286 s. Klasická právnická díla. ISBN 978-80-7357-540-3. s. 176.

³⁰ BUREŠ, Jaroslav; DRÁPAL, Ljubomír. *K procesnímu nástupnictví při singulární sukcesi*. Právní rozhledy. 1997, roč. 1997, č. 4. s. 161

výjimku z pravidla upraveného v ustanovení § 406 c. ř. s., podle kterého je pro rozsudek rozhodný stav, jaký tu je v čase jeho vynesení.³¹

Problematika této úpravy byla spatřována především v nejasnosti, zda dopadají účinky pravomocného a vykonatelného rozhodnutí v daném sporu i na sukcesora. Václav Hora dovozuje z pravidla, dle kterého nabyvatel nabyt „věc nebo právo ve spor uvedeném“³² se všemi jeho vlastnostmi (mezi které řadí i to, že je o věci či právu vedeno soudní řízení), že „postavení nabyvatelovo bude i co do důsledků tohoto sporu zcela totožné s postavením auktorovým.“³³

4.4 Osnova Československého soudního řádu

Během třicátých let minulého století probíhaly v nově vzniklé Československé republice rozsáhlé legislativní práce mimo jiné i na osnově Československého civilního řádu, která však s ohledem na dějinný vývoj a vznik druhé republiky nebyla nikdy přijata jako zákon.

4.5 Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních

K derogaci Civilního řádu soudního z roku 1895 tak došlo až v roce 1950 v rámci tzv. právnické dvouletky při budování nového socialistického práva. Nový zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (přiját ve slovenském jazyce), který vycházel ze zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví, byl po vzoru sovětského práva postaven na právních zásadách pro náš civilní proces

---

³¹ HORA, Václav a SPÁČIL, Jiří, ed. Československé civilní právo procesní: II. díl. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. xxxii, 211, 442, 286 s. Klasická právnická díla. ISBN 978-80-7357-540-3. s. 176.

³² HORA, Václav a SPÁČIL, Jiří, ed. Československé civilní právo procesní: II. díl. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. xxxii, 211, 442, 286 s. Klasická právnická díla. ISBN 978-80-7357-540-3. s. 177

³³ tamtéž

nových.³⁴ Jednou z nejvýznamnějších změn pro civilní proces sporný bylo opuštění zásady formální pravdy a prosazení zásady materiální pravdy, jako základní zásady civilního procesního práva lidově demokratického státu. Jak uvádí prof. Winterová v učebnici *Civilní právo procesní*: „ (...) byl princip materiální pravdy v minulém období u nás ideologizován, povýšen do role vůdčího principu socialistického civilního procesu a stavěn do ostrého protikladu proti principu formální pravdy, údajně ovládajícímu buržoazní civilní proces“.³⁵

Ze zásady formální pravdy, která je spojovaná se zásadou dispoziční a zásadou projednací, vyplývají vyšší nároky na účastníky řízení. Žalobce i žalovaný musí v řízení ovládaném těmito principy vyvíjet iniciativu k uplatnění či obraně svých právních zájmů, podle zásady právo přeje bdělým (*vigilantibus iura scripta sunt*) musí dbát na to, aby svá práva uplatnili včas a správnými prostředky. Upřednostněním zásady materiální pravdy i v řízení sporném došlo k faktickému omezení dispoziční zásady a obecně procesní aktivity a iniciativy účastníků řízení dříve typických pro soukromoprávní řízení.³⁶ Dopad tohoto paternalistického pojetí civilního procesu se projevil i v problematice procesního nástupnictví při singulární sukcesi.

Důležitou změnou oproti c. ř. s. bylo, že občanský soudní řád z roku 1950 podle ruského vzoru zavedl doposud našemu právnímu řádu neznámý institut záměny účastníků řízení v ustanovení:

§ 415

Ukáže-li se za řízení, že žalobu podala osoba, která neměla žalovat, nebo že žaloba byla podána proti osobě, která neměla být žalována, může soud povolit, aby původní žalobce nebo žalovaný z řízení vystoupil a aby ho nahradil pravý žalobce nebo žalovaný.

---

³⁴ KUKLÍK, Jan. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009. ISBN 80-720-1741-1. 524 s.

³⁵ WINTEROVÁ, Alena. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, 2011. ISBN 978-80-7201-842-0. s. 80.

³⁶ srov. tamtéž

Na základě tohoto ustanovení má být podle důvodové zprávy k občanskému soudnímu řádu z roku 1950 lépe vyhověno požadavku na zjištění materiální pravdy, protože rozsudek bude vycházet ze stavu, jaký tu je v době jeho vynesení.³⁷ Z komentáře o. s. ř. z roku 1950 nadto vyplývá, že „ustanovení § 415 platilo jak pro případy, kdy žalobce nebo žalovaný neměl už od počátku řízení legitimaci, tak i na případy, kdy ji pozbyl během řízení v první stolici“.³⁸ Občanský soudní řád z roku 1950 tedy řešil jak procesní nástupnictví v případě univerzální sukcese (§ 80 o. s. ř.), tak dle důvodové zprávy procesní nástupnictví i v případě sukcese singulární.

Problematikou procesního nástupnictví a záměny podle o. s. ř. z roku 1950 se zabýval i profesor Josef Fiala, který ve své práci analyzuje instituty záměny a procesního nástupnictví při singulární sukcesi a dospívá k závěru, že procesní nástupnictví se od záměny odlišuje především tím, že pomocí institutu záměny lze řešit jen počáteční nedostatek věcné legitimace.³⁹ Součástí úvah Josefa Fialy o procesním nástupnictví při singulární sukcesi je i rozbor podmínek procesního nástupnictví.

K tomu dle Fialy může dojít za předpokladu, že po zahájení řízení došlo k přechodu práv z účastníka řízení na jinou osobu, procesní nástupnictví bylo před soudem uplatněno a prokázáno. Fiala se podrobně zabývá otázkou, zda je třeba s provedením procesního nástupnictví vyžadovat souhlas žalovaného a dospívá k závěru, že souhlas žalovaného v případě procesního nástupnictví při singulární sukcesi není nutný. K tomu uvádí: „je-li navrhovaná záměna účastníků proto, že během řízení došlo právním úkonem ke změně v osobě oprávněného nebo zavázaného, např. k postupu pohledávky, nemůže účastník, který skutečnost, že k postupu došlo, doznává, takže tato skutečnost není pochybná, svůj souhlas

---

³⁷ BUREŠ, Jaroslav; DRÁPAL, Ljubomír. *K procesnímu nástupnictví při singulární sukcesi*. Právní rozhledy. 1997, roč. 1997, č. 4. s. 163.

³⁸ RUBEŠ, Josef aj: *Komentář k Občanskému soudnímu řádu*, Orbis – Praha 1957, díl II. s. 666.

³⁹ BUREŠ, Jaroslav; DRÁPAL, Ljubomír. *K procesnímu nástupnictví při singulární sukcesi*. Právní rozhledy. 1997, roč. 1997, č. 4. s. 161-165.

odepřít jen proto, aby dosáhl pro sebe příznivější rozhodnutí ve věci z důvodu nastalého nedostatku věcné legitimace. Odepírání souhlasu by tu bylo zneužitím práva.⁴⁰

4.6 Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Občanský soudní řád až do 1. 1. 2001, kdy nabyla účinnosti novela občanského soudního řádu provedená zákonem č. 30/2000 Sb., upravoval procesní nástupnictví pouze v ustanovení § 107 o. s. ř., a to jen pro případ univerzální sukcese práv a povinností, ke které došlo z důvodu smrti fyzické osoby nebo zániku osoby právnické.

Jedinou zákonem výslovně upravenou možností, na základě které mohl na místo věcně nelegitimovaného subjektu vstoupit do řízení subjekt, jehož věcnou legitimaci chce žalobce tvrdit, byl institut záměny podle ustanovení § 92 o. s. ř. Záměna má ale dopadat pouze na případy, kdy žalobce v žalobě chybně označil jako účastníka řízení osobu, která není věcně legitimovaná.⁴¹ K nápravě této chyby, může dojít pouze za předpokladu, že ke skutečnosti, na základě které žalobce chybně označil účastníky, došlo ještě před zahájením řízení.⁴² Tato mezera v právní úpravě se před přijetím § 107a o. s. ř. zaplňovala s vyžitím analogie pomocí institutu záměny a procesního nástupnictví při univerzální sukcesi.

Jako nedostatek právní úpravy procesního nástupnictví před novelizací provedenou zákonem č. 30/2000 Sb., byla hodnocena i skutečnost, že podle ustanovení § 107 o. s. ř. nebylo o provedení procesního nástupnictví na základě univerzální sukcese vydáváno žádné rozhodnutí. Soud v řízení jednoduše, bez dalšího, pokračoval s tím, koho považoval za právního nástupce účastníka

---

⁴⁰ Fiala, Josef. *Změna účastníka v občanském soudním řízení*. AUC – Iuridica. 1961. roč. 1961, č. 1, s. 80

⁴¹ srov. Fiala, Josef. *Změna účastníka v občanském soudním řízení*. AUC – Iuridica. 1961. roč. 1961, č. 1, s. 53-94.

⁴² Sněmovní tisk č. 147 *Vládní návrh občanského soudního řádu*. Důvodová zpráva. Bod 116 až 126 (§ 90 až § 94).

řízení. Protože o provedení procesního nástupnictví nebylo vydáváno žádné rozhodnutí, účastníci řízení neměli možnost procesní nástupnictví napadnout dříve než opravným prostředkem proti rozhodnutí ve věci samé.

Jak absence zákonné úpravy procesního nástupnictví při singulární sukcesi, tak nedostatky existující úpravy procesního nástupnictví při sukcesi univerzální, byly předmětem odborné kritiky, ze které nová právní úprava vychází.

4.7 Odborná diskuze k problematice procesního nástupnictví při singulární sukcesi

Problematikou procesního nástupnictví v případě singulární sukcese věci nebo práva,⁴³ o něž v řízení jde, se zabýval již v 60. letech minulého století profesor Josef Fiala.⁴⁴ Otázka, jaké právní účinky vyvolává převod hmotného práva ve sporném řízení před soudem, se ale z pohledu právní praxe stala naléhavější až v 90. letech v souvislosti s transformací ekonomiky a privatizací.⁴⁵

V roce 1994 publikovali svůj názor na problematiku procesního nástupnictví při singulární sukcesi soudci Nejvyššího soudu České republiky a autoři uznávaného komentáře k o. s. ř. JUDr. Jaroslav Bureš a JUDr. Ljubomír Drápal v článku, ve kterém reagovali na nejednotný postup v soudní praxi a vyslovili názor,

---

⁴³ Za věci se dle tehdejší právní úpravy považovaly pouze hmotné předměty a ovladatelné přírodní síly, hovořilo se proto o sukcesi „věci nebo práva“. Definice obsažená v ustanovení § 489 občanského zákoníku je ale širší. Věcí se dle nové právní úpravy myslí vše, co je rozdílné od člověka a slouží potřebě lidí. Pod tuto novou definici se tedy zahrnují jak hmotné předměty a ovladatelné přírodní síly, tak věci nehmotné a práva. Pokud budu dále psát o veřejné diskuzi probíhající v 90. letech minulého století, budu používat tehdejší terminologii. Při rozboru současné právní úpravy již budu vycházet ze současné právní úpravy a pod pojem „věc“ řadit i práva.

⁴⁴ Fiala, Josef. *Změna účastníka v občanském soudním řízení*. AUC – Iuridica. 1961. roč. 1961, č. 1, s. 53-94.

⁴⁵ BUREŠ, Jaroslav; DRÁPAL, Ljubomír. *K procesnímu nástupnictví při singulární sukcesi*. Právní rozhledy. 1997, roč. 1997, č. 4. s. 161.

že singulární sukcese vede bez dalšího, ze zákona (automaticky), k procesnímu nástupnictví.⁴⁶ Zdůvodňují to především tím, že převodem či přechodem věci nebo práva na nabyvatele přecházejí i veškerá práva náležící k předmětu sukcese, a to včetně práv procesních. Autoři tedy vycházejí z názoru, že s předmětem sukcese jsou pevně spojena i práva procesní. Takovýto názor spadá ale do dnes již dávno překonané koncepce jednoty práv hmotných a práv procesních.

Na tvrzení, že převod nebo přechod práva nebo věci, o kterých se vede spor, má za následek i sukcesi procesní reagoval soudce Nejvyššího soudu České republiky JUDr. Jiří Spáčil rozsáhlou analýzou problematiky procesního nástupnictví, ve které se věnoval i rozboru historie a vzájemných vztahů hmotného a procesního práva.⁴⁷ Spáčil poukazuje na to, že „při nedostatku zákonné úpravy je zjevné, že jádro problému spočívá v otázce, nakolik tvoří občanské právo hmotné a občanské právo procesní samostatná právní odvětví, jaký je vztah procesního a hmotného práva a zda a za jakých předpokladů se mohou právní skutečnosti relevantní v oblasti práva občanského hmotného (případně odvětví s ním geneticky související nebo jeho pododvětví) uplatnit v civilním procesu.“⁴⁸

Jiří Spáčil vychází z koncepce rovnocenného a samostatného postavení práva hmotného a práva procesního, což ho vede k závěru, že „procesním nástupcem je ten, koho procesní právo za nástupce označí“⁴⁹ a jiný postup by znamenal popření samostatnosti procesního práva a omezení zásady dispoziční a projednací, na kterých je civilní řízení postaveno. Názory autorů Bureše a Drápala, že procesní práva jsou spojena s převáděným právem nebo věcí, jsou součástí vlastností zcizeného práva a přecházejí na nabyvatele, odsuzuje jako překonané a dále dodává,

---

⁴⁶ BUREŠ, Jaroslav; DRÁPAL, Ljubomír. *Procesní nástupnictví v civilním soudním řízení*. Právní praxe v podnikání. 1994, roč. 1994, č. 9.

⁴⁷ SPÁČIL, Jiří. *Sporné otázky procesního nástupnictví*. Právní praxe. 1995, č. 43/7, s. 402-414.

⁴⁸ SPÁČIL, Jiří. *Sporné otázky procesního nástupnictví*. Právní praxe. 1995, č. 43/7, s. 407.

⁴⁹ SPÁČIL, Jiří. *Sporné otázky procesního nástupnictví*. Právní praxe. 1995, č. 43/7, s. 410.

že účastenství ve sporu není možné vázat na hmotné právo z toho důvodu, že v průběhu řízení není jasné, jestli vůbec tvrzené právo existuje a není možné po soudu požadovat, aby jako předběžnou otázku řešil to, co by mělo být až obsahem rozsudku (tedy otázku věcné legitimace účastníka). Pokud bychom přijali tvrzení, že změna účastníků nastává ze zákona, musel by soud zjistit procesní nástupce bez ohledu na vůli stran pomocí zásady oficiality a zásady vyšetřovací.⁵⁰ Spáčil se domníval, že přijetí koncepce automatické změny účastníků na základě právního nástupnictví by „ze subjektů řízení činilo objekty, neboť účastenství ve sporu přestává být věcí svobodného rozhodnutí žalobce“.⁵¹

S dalším stanoviskem k dopadu singulární sukcese na postavení účastníků řízení přicházejí v reakci na Jiřího Spáčila opět Jaroslav Bureš a Ljubomír Drápal, kteří dále rozvádějí právní názory prezentované již ve svém předchozím článku publikovaném v roce 1994. Autoři, stejně jako Jiří Spáčil, v úvodní části také provádějí historickým vývojem právní úpravy procesního nástupnictví, nicméně docházejí k rozdílnému závěru a setrvávají na názoru opačném, než vyslovil Jiří Spáčil, a to na názoru, že sukcese sporného hmotného práva má ze zákona za následek procesní nástupnictví v probíhajícím sporném řízení.

Autoři upozorňují na nemožnost užívat v případě singulární sukcese záměnu podle tehdejší úpravy § 92 o. s. ř. per analogiam, neboť k záměně je třeba návrhu žalobce, souhlasu žalovaného a je možné ji užít jen v řízení před soudem prvního stupně, tedy jen velmi omezeně. Navíc nesouhlas žalovaného by mohl procesní nástupnictví zmařit a s nesouhlasem žalovaného je dle autorů třeba počítat jako s pravidlem, protože dle autorů neexistuje žádný racionální důvod, proč by žalovaný se záměnou vyslovil souhlas. Žalovaný si totiž musí být vědom toho, že neudělí-li souhlas, žaloba bude zamítnuta a on bude mít úspěch ve sporu.⁵² Z toho a z důvodové zprávy k občanskému soudnímu řádu z roku 1963 autoři dovozují,

---

⁵⁰ tamtéž

⁵¹ SPÁČIL, Jiří. *Sporné otázky procesního nástupnictví*. Právní praxe. 1995, č. 43/7, s. 412.

⁵² srov. BUREŠ, Jaroslav; DRÁPAL, Ljubomír. *K procesnímu nástupnictví při singulární sukcesí*. Právní rozhledy. 1997, roč. 1997, č. 4. s. 166.

že záměnu lze použít pouze v případě, že je jejím účelem odstranění nedostatku věcné legitimace, který vznikl ještě před zahájením řízení.

Na základě analýzy důvodové zprávy, ve které se k záměně podle ustanovení § 92 o. s. ř. uvádí, že: „Od záměny účastníků je ovšem třeba odlišovat změnu účastníků, k níž dojde změnou v právním poměru, který soud řeší (např. při smrti některého z účastníků); zde dochází ke změně účastníků přímo ze zákona, nikoli projevem jejich vůle,“⁵³ autoři vykládají, že právním poměrem, který soud řeší, je konkrétní hmotněprávní vztah, k jehož změně dochází také vlivem singulární sukcese. V případě singulární sukcese tak dle jejich názoru dochází k procesnímu nástupnictví přímo ze zákona.

Dále opakují své stanovisko, že i práva procesní se s věcí nebo právem převádějí na nabyvatele, protože skutečnost, že se o věci nebo právu vede soudní řízení, je jednou z vlastností převáděné věci nebo práva. Přitom se argumentačně opírají o ustanovení § 524 odst. 2 tehdy platného občanského zákoníku,⁵⁴ podle kterého s postoupenou pohledávkou přecházejí i její příslušenství a všechna práva s ní spojená, a o komentář Václava Hory z roku 1934, který uvádí k singulární sukcesi, že „nabyvatel tento nabyl věci neb práva ve spor uvedeného, tj. nabyl jich po zahájení rozepře. Nabyl tedy věci nebo práva v tom stavu, v jakém se v době zcizení nalézaly, a s těmi vlastnostmi, jaké v tom okamžiku měly. K těmto vlastnostem patří však právě také ta, že je o nich rozepře zahájena.“⁵⁵

Autoři dodávají, že rozdíl mezi univerzální a sukcesí singulární je pouze kvantitativní, není proto důvodu, proč by v případě singulární sukcese také nenastávalo procesní nástupnictví přímo ze zákona.

---

⁵³ srov. BUREŠ, Jaroslav; DRÁPAL, Ljubomír. *K procesnímu nástupnictví při singulární sukcesi*. Právní rozhledy. 1997, roč. 1997, č. 4. s. 167.

⁵⁴ Česko. Zákon č. 40 ze dne 26. února 1964 občanský zákoník. *In Sbirka zákonů České republiky*. 1964, částka 19.

⁵⁵ HORA, Václav a Jiří SPÁČIL. *Československé civilní právo procesní*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. II. díl. ISBN 978-80-7357-540-3. s. 177

A dále odporují tvrzení Jiřího Spáčila, že by soud v případě procesního nástupnictví při singulární sukcesi musel jako předběžnou otázku zkoumat věcnou legitimaci účastníků. Bureš a Drápal tvrdí, že soud by zkoumal pouze, zda nastala taková právní skutečnost, v důsledku které uplatňované právo nebo povinnost přešly na jiného.⁵⁶

Dle závěru autorů dochází k procesnímu nástupnictví, pokud zaprvé došlo k hmotněprávní singulární sukcesi a za druhé za předpokladu, že byla v řízení skutečnost singulární sukcese uplatněna. K uplatnění singulární sukcese jsou dle Bureše a Dráपालa legitimováni všichni, kdo na procesním nástupnictví mají právní zájem. Těmi jsou podle autorů účastníci řízení a nadto i nabyvatel sporného hmotného práva nebo věci. O procesním nástupnictví dle autorů soud nevydává žádné rozhodnutí, a to ani rozhodnutí konstatující. Se skutečností procesního nástupnictví se vypořádá až v odůvodnění rozhodnutí. Autoři ale považují za vhodné strany o procesním nástupnictví vyrozumět.

V případě, že je mezi účastníky (v tomto pojetí včetně nabyvatele) sporné, zda nastala skutečnost, se kterou je spojen převod nebo přechod hmotného práva, tuto otázku soud řeší sám. Protože se jedná o zjišťování podmínek řízení, zjišťuje soud rozhodné skutečnosti nejen na základě podnětů účastníků řízení (a nabyvatele) ale i na základě vlastní iniciativy z úřední povinnosti.⁵⁷ Usnesení, které soud při zjišťování procesního nástupnictví případně vydá, je usnesením o vedení řízení a nabývá právní moci v okamžiku jeho vynesení, není možné jej napadnout opravným prostředkem a soud jím není vázán. V závěru článku sami autoři přiznávají, že tehdejší právní úprava procesního nástupnictví byla nestandardní a proto i oni hledají nestandardní řešení.

Na základě toho, co bylo v předchozích kapitolách uváděno o vztahu hmotného a procesního práva a obecně o povaze účastenství ve sporném řízení, s autory

---

⁵⁶srov. BUREŠ, Jaroslav; DRÁPAL, Ljubomír. *K procesnímu nástupnictví při singulární sukcesi*. Právní rozhledy. 1997, roč. 1997, č. 4. s. 166.

⁵⁷srov. BUREŠ, Jaroslav; DRÁPAL, Ljubomír. *K procesnímu nástupnictví při singulární sukcesi*. Právní rozhledy. 1997, roč. 1997, č. 4. s. 170.

souhlasím v tvrzení, že takovéto řešení absence právní úpravy procesního nástupnictví při singulární sukcesi, je nestandardní a při vší úctě k uznávaným autorům jej považuji dokonce za nesouladné se samotnými základy civilního řízení sporného.

Na tento článek opět reagoval Jiří Spáčil spolu s Františkem Balákem. Autoři upozorňují, že „právo uplatňované žalobcem je pouze právem tvrzeným. V řízení není jisté, zda toto právo vůbec existuje a není to jisté ani v případě, že soud žalobě vyhoví.“⁵⁸ V této souvislosti poukazují na problematiku rozsudků pro zmeškání, pro uznání a na důsledky neunesení důkazního břemene. Účastník, který důkazní břemeno neunes, ve sporu neuspěje bez ohledu na to, jestli tvrzené hmotné právo nebo povinnost existovaly. Možnost rozhodovat rozsudkem pro zmeškání, pro uznání či na základě neunesení důkazního břemene dokládá samostatnost procesněprávních institutů a popírá předchozími autory proklamovanou nutnost, aby procesní právo vyhovovalo hmotněprávním poměrům.

Podle názoru Jiřího Spáčila a Františka Baláka nelze změnu účastníků vázat na převod hmotného práva, jehož samotná existence je v procesu vysoce nejistá. Odmítají též tvrzení, že procesní práva jsou jednou z vlastností převáděné věci. Uvádějí, že singulární sukcese je převod práva, tedy práva existujícího, nikoli tvrzeného. „Převádí-li někdo právo, které neexistuje, jde o neplatný právní úkon, nikoli o singulární sukcesí. V tomto případě by tedy bylo procesní nástupnictví vázáno na neplatný právní úkon, což je pochopitelně nepřijatelné.“⁵⁹

A dále zdůrazňují, že „okruh účastníků sporného řízení určuje žalobce a že toto řízení nelze vést s někým jiným než se žalobcem a proti nikomu jinému než koho žalobce označí. Pokud by například soud na základě shodného tvrzení žalovaného a osoby třetí proti vůli žalobce rozhodl věc proti někomu jinému, než koho žalobce

---

⁵⁸ BALÁK, František, SPÁČIL, Jiří. *Ještě k otázce, zda má singulární sukcese za následek procesní nástupnictví*. Právní rozhledy. 1997, č. 5/6, s. 319

⁵⁹ tamtéž

za žalovaného označil, bylo by to odepřením spravedlnosti (*denegatio iustitiae*), stejně jako v případě, že by takto v řízení vyměnil žalobce.“⁶⁰

František Balák a Jiří Spáčil také odmítají názor, že rozdíl mezi singulární a univerzální sukcesí je pouze kvantitativní. Dle jejich mínění jde ve skutečnosti o rozdíl kvalitativní, neboť při univerzální sukcesí právní nástupce vstupuje do všech práv svého předchůdce, a to i do práv veřejných, u kterých to jejich povaha dovoluje. „Do procesních práv předchůdce tedy nástupce nevstupuje proto, že vstoupil do jeho veškerých soukromých práv, ale proto, že vstoupil do jeho veškerých práv, včetně práv procesních; do těch by ostatně vstoupil i v tom pomyslném případě, že by předchůdce žádný majetek ani majetkové závazky neměl, a přesto by byl proti němu veden majetkový spor.“⁶¹ O tyto argumenty autoři opírají tvrzení, že procesní nástupnictví v žádném případě není přímým důsledkem nástupnictví hmotněprávního.

Další pohled na problematiku procesního nástupnictví, který vychází spíše z teoretických základů procesního práva než ze snahy nalézt „nestandardní řešení“ pro praktické užití procesního nástupnictví v případě singulární sukcese podává profesorka Alena Winterová ve svém Příspěvků k diskusi o procesním nástupnictví.⁶²

Svůj názor prezentuje na rozboru rozsudku Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. 8. 1996, sp. zn. 2 Cdon 554/96, publikovaném v časopise Soudní judikatura č. 2/1997. V jehož právní větě bylo vysloveno, že: „dojde-li v průběhu občanského soudního řízení k singulární sukcesí, přechází na cesionáře i práva a povinnosti dosavadního subjektu (dosavadního účastníka řízení) s uplatňováním nebo bráněním postoupených práv spojená, včetně práv a povinností procesních. Jde o přímé procesní nástupnictví, takže ke změně v osobě účastníka dochází bez toho,

---

⁶⁰ tamtéž

⁶¹ BALÁK, František a SPÁČIL, Jiří. *Ještě k otázce, zda má singulární sukcese za následek procesní nástupnictví*. Právní rozhledy. 1997, roč. 5/6, s. 320

⁶² WINTEROVÁ, Alena. *Příspěvek k diskusi o procesním nástupnictví*. Právní praxe. 1997, č. 45/10, s. 625-631.

aby o ní soud rozhodoval. Jedinou podmínkou tu je, aby singulární sukcese byla u soudu uplatněna.⁶³ V předmětném řízení šlo o přivolení k výpovědi z nájmu bytu, v průběhu kterého majitelka prodala bytový dům včetně onoho bytu. Soudu byla tato skutečnost známá a v řízení s bývalou majitelkou bytu pokračoval a žalobě vyhověl. Odvolací soud ale rozsudek změnil tak, že žalobu zamítl pro nedostatek věcné legitimace žalobkyně (bývalé majitelky domu).

Autorka ve své kritice citovaného závěru Nejvyššího soudu vychází ze základní zásady, že žalobce je pánem sporu a bez jeho souhlasu nemůže dojít ke změně nebo záměně účastníků, protože jen on rozhoduje vlastním právním jednáním o okruhu účastníků sporného řízení. Autorka doslova uvádí, že: „z faktu, že žalobce předmět sporu během řízení zcizil jinému, naprosto neplyne jeho právní povinnost ze sporu 'vystoupit', prostě proto, že účastenství obecně není podmíněno existencí hmotného práva“⁶⁴ a vyslovuje obavu, že takový postup by se dostával do rozporu s právem na spravedlivý proces garantovaným jak v čl. 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod⁶⁵, tak i v čl. 36 Listiny základních práv a svobod.⁶⁶

Ani nabyvatel sukcesí dotčeného práva nebo věci se s ohledem na zásadu, podle které je žalobce pánem sporu, nemůže stát bez jasně projevené vlastní vůle účastníkem řízení, protože tím by se tomuto nabyvateli „vnutil“ proces, který on jako žalobce třeba ani vést nechtěl.⁶⁷

---

⁶³ WINTEROVÁ, Alena. *Příspěvek k diskusi o procesním nástupnictví*. Právní praxe. 1997, č. 45/10, s. 625.

⁶⁴ WINTEROVÁ, Alena. *Příspěvek k diskusi o procesním nástupnictví*. Právní praxe. 1997, č. 45/10, s. 626

⁶⁵ Česko. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209, o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících. *In Sbírka zákonů, České republiky*. 1992, částka 41, s. 1073-1087.

⁶⁶ Česko. Listina základních práv a svobod. *In Sbírka zákonů, Česká republika*. 1992, roč. 1993, částka 1, usnesení předsednictva České národní rady č. 2, s. 17-23.

⁶⁷ WINTEROVÁ, Alena. *Příspěvek k diskusi o procesním nástupnictví*. Právní praxe. 1997, č. 45/10, s. 626

Dále autorka uvádí, že „soud ve sporném řízení zásadně nerozhoduje o tom, kdo je nebo má být účastníkem řízení. Účastníci, tak jak je označil žalobce, před soud 'předstupují', a soud rozhoduje vždy o sporu mezi nimi (podle toho, jak jsou nebo nejsou oba věcně legitimováni).“⁶⁸

Autorka podrobila kritice též uvedené názory Jaroslava Bureše a Ljubomíra Drápala. Podle profesorky Winterové, je jejich koncepce „založena na etatistickém přístupu k civilnímu procesu a do značné míry popírá jasné odlišení hmotněprávních a procesních vztahů a institutů, akceptované v systému práva a v právní teorii od devatenáctého století.“⁶⁹ Tento etatistický přístup autorka spatřuje v posilování role soudu a oslabování role účastníků, kdy „soud – podle předkládané koncepce – řeší autoritativně otázky účastenství ve sporném procesu; skutečnost, zda došlo k singulární sukcesi, vyšetřuje soud ex offio jako podmínku řízení; soud vyrozumí účastníky o tom, s kým bude nadále jako s účastníky jednat; nabyvatel práva se stává účastníkem v roli žalobce, a to i proti své vůli.“⁷⁰ Toto autorka považuje za nepřijatelné zásahy do civilního sporného procesu a vyjadřuje obavu, že přijetí takové koncepce by „znamenalo rozkolísání civilního procesu sporného v samých základech a mohlo mít dalekosáhlé důsledky“.⁷¹

Autorka přichází s vlastním návrhem řešení, jakým způsobem se ve sporném řízení vypořádat se skutečností hmotněprávní singulární sukcese za situace, kdy institut procesního nástupnictví nebyl zákonem nijak řešen. V takovém případě je podle názoru profesorky Winterové nezbytné užít analogie legis, a vztáhnout ustanovení § 92 odst. 2 o. s. ř. na posuzovaný případ per analogiam, protože jde o ustanovení upravující institut procesnímu nástupnictví nejbližší.

---

⁶⁸ tamtéž

⁶⁹ WINTEROVÁ, Alena. *Příspěvek k diskusi o procesním nástupnictví*. Právní praxe. 1997, č. 45/10, s. 631.

⁷⁰ tamtéž

⁷¹ tamtéž

Dle ustanovení § 92 odst. 2 o. s. ř. je k provedení záměny nutný souhlas žalobce, toho, kdo se má novým žalobcem stát i souhlas žalovaného.⁷² K požadavku vyslovení souhlasu žalovaného autorka vysvětluje, že: „podáním žaloby vzniká trojstranný procesněprávní vztah mezi žalobcem, žalovaným a soudem. V něm mají všechny tři procesní subjekty procesní práva a povinnosti, a nikdo z nich, tedy ani žalovaný, nemůže být svého procesního postavení jen tak, neformálně a bez rozhodnutí, a také bez svého souhlasu, zbaven.“⁷³ Autorka upozorňuje i na nesprávnosti v pojetí procesního nástupnictví podle Josefa Fialy, ze kterého částečně vychází i Bureš a Drápal, podle kterého by bylo možné považovat nesouhlas žalovaného se změnou účastníků za zneužití práva. Dle Winterové nemůže být procesní obrana žalovaného a priori brána jako zneužití práva „je věcí soudu, aby to v jednotlivém případě eventuálně takto posoudil a popř. postihl žalovaného uložením náhrady nákladů podle § 147.“⁷⁴

Všichni výše citovaní všeobecně uznávaní autoři dospívali k závěru, že nelze dojít k uspokojivému řešení problematiky procesního nástupnictví při singulární sukcesi bez přijetí nové zákonné úpravy, která by poskytovala návod pro postup soudu a účastníků v případě, že došlo v průběhu řízení k převodu či přechodu práva nebo věci na jinou osobu. Tato diskuze odborné veřejnosti byla jedním z materiálních pramenů nové právní úpravy procesního nástupnictví. Otázku, jak nové ustanovení § 107a o. s. ř. odpovídá jednotlivým výše uvedeným koncepcím, si budu klást dále především v kapitole 7.

4.8 Novela občanského soudního řádu

Problematickou situaci měla vyřešit novela občanského soudního řádu provedená zákonem č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony s účinností od 1. 1. 2001.

---

⁷² WINTEROVÁ, Alena. *Příspěvek k diskusi o procesním nástupnictví*. Právní praxe. 1997, č. 45/10, s. 629.

⁷³ WINTEROVÁ, Alena. *Příspěvek k diskusi o procesním nástupnictví*. Právní praxe. 1997, č. 45/10, s. 630.

⁷⁴ tamtéž

Tato novela přinesla výslovnou úpravu procesního nástupnictví při singulární sukcesi v novém § 107a o. s. ř. V rámci této novely byl také upraven § 107 o. s. ř. upravující procesní nástupnictví při univerzální sukcesi.

V důvodové zprávě se k ustanovení § 107a o. s. ř. uvádí, že: „nastane-li po zahájení řízení právní skutečnost, s níž právní předpisy spojují převod nebo přechod práva nebo povinnosti účastníka řízení, o něž v řízení jde (tzv. singulární sukcese) navrhovaná právní úprava předpokládá, že to nemá bez dalšího vliv na okruh účastníků řízení (tedy že tu bez dalšího nedochází k procesnímu nástupnictví).“⁷⁵ V tomto základním bodě právní úprava vychází z názorů zastávaných Jiřím Spáčkem, Františkem Balákem a Alenou Winterovou.

„K změně účastníků dochází tehdy, jestliže žalobce s poukazem na konkrétní právní skutečnost navrhne, aby nabyvatel práva nebo povinnosti vstoupil do řízení na místo dosavadního účastníka (svého právního předchůdce), a jestliže soud tuto změnu v okruhu účastníků připustí. Soud může návrhu žalobce vyhovět jen tehdy, jestliže s tím souhlasí ten, kdo má vstoupit na místo žalobce; souhlas žalovaného nebo toho, kdo má vstoupit na jeho místo, se nevyžaduje, neboť jejich případný nesouhlas s návrhem žalobce nemůže mít na rozhodnutí soudu vliv.“⁷⁶

V otázce, zda je třeba souhlasu žalovaného s provedením procesního nástupnictví jde již nová úprava proti koncepci Jiřího Spáčka a Aleny Winterové a vychází spíše z názorů Jaroslava Bureše a Ljubomíra Drápala. Bez vysvětlení se v důvodové zprávě pouze stroze uvádí, že případný nesouhlas žalovaného s provedením záměny nemůže mít na rozhodnutí soudu vliv. Zda je možné s tímto výrokem souhlasit, nebo přesněji zda je vhodné, aby soud nebral v úvahu nesouhlas žalovaného s procesním nástupnictvím, bude dále ještě podrobně rozebráno. Dovoluji si zde ale předestřít, že toto tvrzení považuji za nejproblematictější bod současné právní úpravy procesního nástupnictví při singulární sukcesi.

Nové ustanovení upravující procesní nástupnictví při singulární sukcesi vychází částečně jak z názorů právní teorie, zastávaných soudci Nejvyššího soudu České

---

⁷⁵ tamtéž

⁷⁶ tamtéž

republiky Jiřím Spáčillem, Františkem Balákem a profesorkou Winterovou, tak z názorů soudců Nejvyššího soudu České republiky Jaroslava Bureše a Ljubomíra Drápala. Jak je toto spojení rozdílných koncepcí procesního nástupnictví vhodné v aplikační praxi, bude rozebíráno ještě dále především v kapitole 6. a 7., které se věnují institutu procesního nástupnictví z pohledu vybraných základních zásad civilního procesu a zhodnocení současné právní úpravy. Již nyní si dovoluji tvrdit, že s ohledem na rozdílnost jednotlivých představených koncepcí a komplexnost jejich východisek, toto spojení vhodné být snad ani nemůže.

Novelizováno bylo také ustanovení § 107 o. s. ř., a to především z toho důvodu, že původní úprava o. s. ř. umožňovala, aby soud pokračoval v řízení s procesním nástupcem původního účastníka, aniž by o tom samostatně rozhodl a účastníci řízení by se mohli proti provedenému procesnímu nástupnictví bránit dříve a jinými prostředky než až opravným prostředkem proti meritornímu rozhodnutí.

O tom, s kým bude soud dále jako s účastníkem na základě procesního nástupnictví při univerzální sukcesi jednat, soud dle důvodové zprávy⁷⁷ nově rozhoduje usnesením. Proti tomuto usnesení je možné podat odvolání, soud může v řízení pokračovat teprve poté, co toto usnesení nabude právní moci.

---

⁷⁷ Sněmovní tisk č. 257. Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. *Důvodová zpráva k zákonu č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.*

5 Platná právní úprava procesního nástupnictví

5.1 Platná právní úprava procesního nástupnictví při univerzální sukcesi podle ustanovení § 107 o. s. ř.

Nastane-li po zahájení řízení překážka, která tkví v tom, že účastník ztratil procesní subjektivitu dříve, než bylo řízení pravomocně skončeno, může to vést ke dvěma důsledkům. Řízení může být zastaveno, nebo v něm bude pokračováno s právním nástupcem původního účastníka.

Soud v první řadě posuzuje, jestli povaha projednávané věci umožňuje, aby se v řízení pokračovalo s právním nástupcem. Pokud je to s ohledem na povahu věci možné, dojde k procesnímu nástupnictví na základě univerzální sukcese práv a povinností. Pokud soud dospěje k názoru, že povaha projednávané věci neumožňuje, aby se v řízení pokračovalo s právním nástupcem, řízení usnesením zastaví. Pokud je možné v řízení pokračovat s právním nástupcem, soud řízení přeruší a následně rozhodne o tom, s kým bude v řízení pokračováno.

K uplatnění procesního nástupnictví v případě univerzální sukcese není třeba návrhu účastníků a soud o něm rozhoduje z moci úřední, ex officio. Naopak o procesním nástupnictví v případě singulární sukcese dle ustanovení § 107a o. s. ř. soud rozhoduje pouze na návrh žalobce a proto, jak vyplývá například z Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2009, sp. zn. 21 Cdo 117/2008, „při rozhodování o tom, s kým bude v řízení pokračováno na místě účastníka, který ztratil způsobilost být účastníkem řízení (§107 o. s. ř.), soud nepřihlíží k právním skutečnostem, jež nastaly do doby ztráty způsobilosti být účastníkem řízení, i když s nimi právní předpisy spojují převod práva nebo povinnosti účastníka řízení, o něž v řízení jde; takové právní skutečnosti lze zohlednit pouze při postupu podle ustanovení § 107a o. s. ř.“⁷⁸

---

⁷⁸ Česko. Nejvyšší soud. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. února 2009 sp. zn. 21 Cdo 117/2008.

Teprve až soud dospěje k závěru, že v řízení může být pokračováno, posuzuje dále, jestli je možné v řízení pokračovat ihned, nebo je nutné řízení přerušit. Soud řízení přeruší zejména za účelem zjištění, kdo je právním nástupcem původního účastníka řízení. K přerušení dochází zpravidla na dobu řízení o pozůstalosti.

Soud zjišťuje, kdo je procesním nástupcem původního účastníka řízení, bez návrhů z úřední povinnosti. Protože jde o postup soudu v řízení, není soud vázán případnými tvrzeními nebo návrhy ke zjištění, kdo je procesním nástupcem.

V případě, že je zjištěno, kdo je právním nástupcem původního účastníka řízení, odpadá překážka postupu řízení a soud i bez návrhu stran v řízení pokračuje. O tom, že je možné v řízení pokračovat a kdo je procesním nástupcem, rozhoduje soud formou usnesení, proti kterému je odvolání přípustné. V řízení soud může pokračovat až poté, co usnesení nabude právní moci. Jen tak může být najisto postaveno, jaký je okruh účastníků řízení. Tato otázka tak nebude zpochybňována až v opravném prostředku proti rozhodnutí ve věci samé, tak jako tomu bylo podle právní úpravy procesního nástupnictví před novelou z roku 2000, kdy soud bez dalšího rozhodnutí pokračoval v řízení s tím, koho považoval za procesního nástupce původního účastníka a jediným opravným prostředkem proti takovému postupu soudu byl až opravný prostředek proti meritornímu rozhodnutí.

O procesním nástupnictví rozhoduje jak soud prvního stupně, tak i odvolací soud, pokud ke ztrátě způsobilosti být účastníkem řízení došlo v řízení před odvolacím soudem, nebo i dovolací soud, pokud ke ztrátě procesní subjektivity účastníka řízení došlo po předložení věci dovolacímu soudu.

Právní úprava procesního nástupnictví u fyzických i právnických osob vychází z úpravy právního nástupnictví v právu hmotném. Procesním nástupcem je tak ten, kdo podle práva hmotného nastupuje do práv a povinností, o kterých se řízení vede. U fyzické osoby jsou právními nástupci zpravidla dědicové. Pokud má zůstavitel, který byl účastníkem řízení, pouze jednoho dědice nebo je z jiného důvodu nepochybné, kdo se stává právním nástupcem zemřelého, soud může v řízení pokračovat ihned. Ve většině případů ale soud řízení přeruší do skončení dědického řízení, ve kterém se vyřeší otázka, kdo je právním nástupcem.

V případě zániku právnické osoby, zpravidla nebývá sporu o tom, na jakého právního nástupce přešla její práva a povinnosti, protože právnické osoby a skutečnosti dotýkající se jejich existence jsou evidovány ve veřejném rejstříku. Právním nástupcem právnické osoby zrušené bez likvidace je podle práva hmotného ten, na koho přešlo její jmění nebo ten, o kom to stanoví zvláštní právní předpis.

Procesní nástupce vstupující do řízení na místo původního účastníka řízení, musí přijmout stav řízení, jaký tu je v době jeho nástupu do řízení, budou mu přičteny náklady řízení, které vznikly jeho předchůdci, a platí pro něj účinky právního jednání, které v řízení jeho předchůdce provedl.

K procesnímu nástupnictví v případě univerzální sukcese práv tedy dochází dle zákona z úřední povinnosti, na základě rozhodnutí soudu formou usnesení. Za předpokladu, že nastala právní skutečnost, jejímž následkem je ztráta způsobilosti být účastníkem řízení a práva a povinnosti, o kterých se řízení vede, přešly na jinou osobu. Usnesení soudu o tom, s kým bude v řízení jako s procesním nástupcem pokračovat, může být napadeno oprávněným prostředkem. Soud bude v řízení pokračovat až po právní moci tohoto usnesení. Protože usnesení o procesním nástupnictví není usnesením o vedení řízení, soud je jím vázán jakmile ho vyhlásí.⁷⁹

5.2 Platná právní úprava procesního nástupnictví podle ustanovení § 107a o. s. ř.

Na rozdíl od procesního nástupnictví podle ustanovení § 107 o. s. ř. se soud zabývá procesním nástupnictvím při singulární sukcesi pouze v případě, že to žalobce navrhne s poukazem na konkrétní právní skutečnost, se kterou právní předpisy spojují převod nebo přechod práva a povinnosti, o kterých se řízení vede.

Soud změnu okruhu účastníků řízení připustí, jestliže se prokáže, že po zahájení řízení nastala rozhodná skutečnost, tj. právní skutečnost, se kterou právní předpisy spojují převod nebo přechod práva nebo povinnosti účastníka řízení,

---

⁷⁹ srov. např. Česko. Nejvyšší soud. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. února 2008 sp. zn. 29 Cdo 913/2007.

a jestliže s tím souhlasí ten, kdo má vstoupit na místo žalobce. Souhlas žalovaného nebo toho, kdo má vstoupit na jeho místo, se nevyžaduje. V návrhu žalobce musí specifikovat právní skutečnost, na základě které mělo k převodu nebo přechodu práva dojít, kdy k této skutečnosti došlo a kdo má jako procesní nástupce nastoupit na místo dosavadního účastníka řízení. K podání návrhu na provedení procesního nástupnictví podle § 107a o. s. ř je podle zákona oprávněný pouze žalobce. Pokud by tedy návrh podal žalovaný nebo osoba, na kterou přešla práva nebo povinnosti, o kterých se řízení vede, soud návrhu vyhovět nemůže. O možnosti podat návrh na provedení procesního nástupnictví je soud povinen nezastoupeného účastníka poučit.

Povinnost tvrdit a prokázat, že nastala rozhodná skutečnost, nese žalobce. Pokud neprokáže, že došlo k rozhodné skutečnosti vyžadované v ustanovení § 107a o. s. ř, soud návrh na provedení procesního nástupnictví zamítne. Při rozhodování, zda k takové skutečnosti došlo, se soud nezabývá tím, jestli právo, které přešlo na jinou osobu, skutečně náleželo žalobci. Zkoumá pouze, zda nastala požadovaná právní skutečnost. Pokud se vede řízení například o žalobě na plnění z peněžité pohledávky, předmětem zjištění pak bude jen to, zda byla uzavřena smlouva o postoupení pohledávky, a nikoli už to, zda žalobce skutečně měl danou pohledávku vůči žalovanému.⁸⁰ V komentáři k občanskému soudnímu řádu se k problematice posuzování, zda nastala rozhodná skutečnost, uvádí následující: „Soud zkoumá, zda vůbec jde o právní skutečnost, zda jde o takovou právní skutečnost, s níž právní předpisy obecně vzato spojují převod nebo přechod práva nebo povinnosti (tedy zda nejde o takovou právní skutečnost, která podle právních předpisů nemůže mít za následek přechod nebo převod práva nebo povinnosti), zda opravdu nastala (tedy např. že smlouva o postoupení pohledávky nebo převzetí dluhu byla skutečně uzavřena) a zda je v konkrétním případě způsobilá mít

---

⁸⁰ srov. Česko. Nejvyšší soud. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. června 2003 sp. zn. 21 Cdo 306/2003.

za následek přechod nebo převod práva nebo povinnosti, o něž v řízení jde (tedy že se týká práva nebo povinnosti, o něž v řízení jde).“⁸¹

Proto, aby mohlo dojít k procesnímu nástupnictví, musí skutečnost, se kterou právní předpisy spojují převod nebo přechod práva nebo povinnosti, nastat v době po zahájení řízení. Pokud k takové skutečnosti dojde ještě před zahájením řízení, je na místě použití institutu záměny účastníků, nikoli procesního nástupnictví.

Pokud se prokáže, že nastala skutečnost rozhodná pro procesní nástupnictví podle ustanovení § 107a o. s. ř., soud o návrhu žalobce rozhodne usnesením, proti kterému je možné podat odvolání. V řízení s novými účastníky soud pokračuje až po nabytí právní moci usnesení o připuštění procesního nástupnictví. O náhradě nákladů, včetně nákladů, které vznikly původnímu účastníkovi, soud rozhodne až spolu s rozhodnutím ve věci samé.

Problematikou uplatnění procesního nástupnictví podle ustanovení § 107a o. s. ř. v odvolacím řízení se zabýval ve své judikatuře i Nejvyšší soud. Procesní nástupnictví při singulární sukcesi je, dle rozhodnutí NS ČR 32 Cdo 1125/2014, možné navrhnout a připustit i v odvolacím řízení, pokud je rozhodnutí soudu přezkoumáváno v systému neúplné apelace pouze za podmínky, že skutečnost, se kterou právní předpisy spojují převod nebo přechod práv či povinností, nastala až po té, co soud prvního stupně rozhodl, nebo i dříve, ale v řízení před odvolacím soudem nebude třeba uvádět a prokazovat nové skutečnosti, případně pokud takové nové skutečnosti nebyly v řízení před soudem v prvním stupni uplatněny, protože soud nesplnil povinnost účastníky řízení poučit o následcích koncentrace řízení podle ustanovení § 109a o. s. ř. (odvolací důvod dle ustanovení § 205a odst. 1 písm. e) o. s. ř.).⁸²

---

⁸¹ srov. BUREŠ, Jaroslav; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s 736-738.

⁸² srov. Česko. Nejvyšší soud. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. července 2014 sp. zn. 32 Cdo 1125/2014.

5.3 Platná právní úprava procesního nástupnictví podle zákona o zvláštních řízeních soudních

Procesní nástupnictví se s ohledem na povahu tohoto institutu uplatní pouze v řízení sporném. Protože ale zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „z. ř. s.“) není normou upravující pouze nesporná řízení, můžeme i zde najít zvláštní úpravu procesního nástupnictví při univerzální i singulární sukcesi, a to pro řízení o pozůstalosti v ustanoveních § 121 a § 122 z. ř. s.

Procesní nástupnictví při univerzální sukcesi v tomto řízení upravuje z. ř. s. tak, že soud bude v řízení dále pokračovat na místo původního účastníka s tím, kdo u soudu do protokolu výslovně prohlásí, že je právním nástupcem tohoto účastníka, jestliže své tvrzení o přechodu práv a povinností prokáže. A dojde-li ke zcizení dědictví (singulární sukcesi), soud pokračuje na místě dědice s nabyvatelem dědictví, jestliže zcizitel a nabyvatel o to před soudem výslovně požádají a jestliže zcizení dědictví prokáží.

Toto zjednodušení rozhodování o procesním nástupnictví se v důvodové zprávě k z. ř. s. odůvodňuje zájmem na urychlení řízení a jednodušší postup má sloužit pro případy, „je-li přechod práv a povinností v řízení nepochybný a jsou-li dotčené osoby ochotné a schopné poskytnout k jeho doložení součinnost. Nebudou-li splněny předpoklady v tomto ustanovení uvedené, postupuje se při procesním nástupnictví podle obecných ustanovení § 107 a 107a občanského soudního řádu.“⁸³

---

⁸³ Sněmovní tisk č. 931. Vládní návrh zákona o zvláštních řízeních soudních. *Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních*. Bod 2.3.1.4.4 Procesní nástupnictví, s. 45-46.

6 Procesní nástupnictví a vybrané základní zásady civilního procesu

Tato kapitola si klade za cíl nahlédnout na současnou právní úpravu institutu procesního nástupnictví, a to především procesního nástupnictví při singulární sukcesi dle ustanovení § 107a o. s. ř., z pohledu teoretických základů civilního procesu a provést komparaci jednotlivých vybraných základních zásad civilního procesu se současnou právní úpravou procesního nástupnictví.

6.1 Zásada dispoziční

Dispoziční zásada je základní zásadou civilního sporného řízení, která vychází ze samotné podstaty sporného řízení, kdy strany předkládají soudu svůj spor a žádají soud o jeho vyřešení. Účastníci disponují jak samotným řízením tím, že mohou řízení zahájit žalobou, nebo ukončit zpětvzetím žaloby, tak i předmětem řízení například tak, že žalobu změní nebo uzavřou smír. Tato zásada má v našem právním řádu ústavní základy a vyplývá z ustanovení článku 36 Listiny základních práv a svobod, podle kterého se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu. „Zásada dispoziční znamená, že procesní iniciativa je dána do rukou účastníků, nikoli do rukou soudu nebo jiných subjektů.“⁸⁴

Pro procesní nástupnictví ze zásady dispoziční vyplývá, že žalovaným je ten, koho jako žalovaného označil žalobce v žalobě a žalobcem je ten, jehož jménem je žaloba podaná. Změny v okruhu účastníků pak v souladu s touto zásadou může v řízení provádět jen žalobce a soud může změnu účastníků provést pouze za předpokladu, že mu to zákon výslovně umožňuje.

Z tohoto pohledu tedy současná právní úprava procesního nástupnictví zásadě dispoziční vyhovuje, a to jak v případě procesního nástupnictví při univerzální sukcesi (soud je zákonem výslovně zmocněn k tomu, aby změnu účastníků provedl),

---

⁸⁴ WINTEROVÁ, Alena. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, 2011. ISBN 978-80-7201-842-0. s. 73.

tak i v případě sukcese singulární (možnost uplatnění procesního nástupnictví je dána pouze žalobci).

6.2 Zásada koncentrace řízení

Další zásadou významnou pro současnou úpravu procesního nástupnictví je zásada koncentrační. Zásada koncentrační, a její opak zásada jednotnosti řízení, se uplatňují při organizaci postupu řízení.

V naší právní úpravě převažuje zásada jednotnosti řízení, která více vyhovuje požadavkům na zjištění materiální pravdy. Dle zásady jednotnosti řízení je možné uvádět rozhodné skutečnosti a označovat důkazy k jejich prokázání až do skončení řízení ve věci samé. Nevýhodou jednotnosti řízení je to, že účastníci řízení nejsou nuceni k tomu, aby o svůj proces řádně pečovali a uplatňovali své návrhy a tvrzení včas.

Z důvodu posílení aktivity účastníků a zamezení průtahům v řízení byly novelou provedenou zákonem č. 30/2000 Sb. do právní úpravy civilního procesu sporného vneseny prvky koncentrace. Ve sporném řízení je od účinnosti této novely třeba tvrdit všechny rozhodné skutečnosti a navrhnout důkazy k jejich prokázání na počátku řízení. Pozdější návrhy důkazů jsou v zásadě nepřípustné.

V řízení v prvním stupni se prvky koncentrace projevují tak, že všechny skutečnosti a důkazy musí být předneseny do konce přípravného jednání, nebo do konce prvního jednání, popřípadě do uplynutí lhůty, která byla účastníkům soudem poskytnuta k doplnění tvrzení o skutečnosti významné pro věc, k podání návrhů na provedení důkazů, nebo ke splnění dalších procesních povinností. A to pod sankcí, že „účastník, který neoznačil důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení, nese případné nepříznivé následky v podobě takového rozhodnutí soudu,

keré bude vycházet ze skutkového stavu zjištěného na základě ostatních provedených důkazů.“⁸⁵

Dle ustanovení § 118b odst. 1 o. s. ř. smí soud přihlídnout k později uvedeným skutečnostem a označeným důkazům pouze, jde-li o skutečnosti nebo důkazy, jimiž má být zpochybněna věrohodnost provedených důkazních prostředků, jde-li o skutečnosti nebo důkazy, které nastaly po přípravném jednání, nebo po prvním jednání, nebo které účastník nemohl bez své viny včas uvést. Soud smí přihlídnout dále jen ke skutečnostem nebo důkazům, které účastníci uvedli poté, co byl některý z nich soudem vyzván k doplnění rozhodujících skutečností nebo označení důkazů potřebných k prokázání všech sporných skutečností.

Pokud dojde k procesnímu nástupnictví a účastník je změněn po provedení koncentrace řízení, je třeba odpovědět na otázku, zda se mají účinky koncentrace řízení vztahovat i na nového účastníka řízení, nebo mu má být umožněno tvrdit rozhodné skutečnosti a navrhopvat důkazy k jejich prokázání po jeho vstupu do řízení bez ohledu na to, v jaké fázi se řízení nachází.

V případě, že by novému účastníkovi řízení nebylo umožněno uvést nové skutečnosti a navrhopvat důkazy, byla by procesnímu nástupci znemožněna obrana ve sporu a tím porušeno i jeho právo na spravedlivý proces a právo na rovné postavení v řízení zakotvené v ustanovení článku 6 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a v ustanovení čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Jedním z aspektů práva na spravedlivý proces v kontradiktorním řízení je i rovnost zbraní (égalité des armes, equality of arms), která znamená možnost, aby věc byla projednána před soudem za podmínek, které výrazně neznevýhodňují jednu ze stran oproti straně druhé. Zásada rovnosti zbraní v civilním procesu zaručuje každé straně stejnou možnost hájit své zájmy, zajišťuje každému účastníkovi řízení

---

⁸⁵ Vrcha, Pavel. K § 120 OSŘ *Důkazní řízení. Civilní sporný proces. Důkazní řízení* [Systém ASPI] ASPI - Původní nebo upravené texty pro ASPI [cit. 2015-2-16] ASPI_ID LIT27340CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

přiměřenou možnost přednést svou záležitost včetně důkazů před soudem za podmínek, které ho nestaví do podstatné nevýhody vůči jeho oponentovi.⁸⁶

Vlivem uplatnění prvků koncentrace v jinak jednotném civilním řízení může být porušena zásada *audiatur et altera pars* (budiž slyšena druhá strana), podle které musí být oběma stranám sporu dána stejná možnost vyjádření se k věci a možnost navržení důkazů k prokázání pravdivosti svých tvrzení. Tato zásada by nebyla dodržena v případě, kdyby procesnímu nástupci vstupujícímu do řízení ve fázi po koncentraci řízení, nebylo umožněno přednášet nové návrhy, nová tvrzení a navrhopvat nové důkazy.

Zákon v ustanovení § 118b odst. 2 o. s. ř. ke koncentraci řízení výslovně upravuje jedinou výjimku. Pokud došlo k přistoupení dalšího účastníka nebo záměně účastníka (§ 92 o. s. ř.), nastávají ve vztahu k novým účastníkům účinky koncentrace řízení až skončením prvního jednání, které bylo nařízeno po přistoupení nebo záměně účastníka a které se ve věci konalo. O tom musí být účastníci poučeni v předvolání k tomuto jednání.

Dojde-li k záměně nebo přistoupení účastníka řízení, je novým účastníkům řízení umožněno uvést nová tvrzení a navrhopvat důkazy v prvním jednání, kterého se měli možnost zúčastnit. Ustanovení § 118b odst. 2 o. s. ř. se už ale nijak nezmiňuje o účincích koncentrace řízení na nového účastníka, který do řízení vstoupil jako procesní nástupce. A to přesto, nebo možná právě proto, že koncentrace řízení a procesní nástupnictví jsou instituty zavedené do o. s. ř. stejnou novelou z roku 2000.

Nenacházím důvod, proč by měl mít v tomto ohledu účastník zaměněný nebo přistouпивší výhodnější procesní postavení než procesní nástupce. V situaci, kdy není na procesní nástupnictví pamatováno v ustanovení § 118b odst. 2 o. s. ř., je možné užít ustanovení § 118b odst. 1 o. s. ř., podle kterého soud smí přihlédnout ke skutečnostem a důkazům uvedeným po koncentraci řízení, pokud je účastník

---

⁸⁶ srov. Česko. Ústavní soud. Nález Ústavního soudu III. ÚS 569/03 [ze dne 19. ledna 2010]. In *Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu*. Dostupný také z WWW:

<http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=pl-16-09>

nemohl bez své viny včas uvést. Procesní nástupce je nemohl dříve uvést, jednoduše proto, že se řízení neúčastnil. Nicméně by dle mého názoru mělo být procesní nástupnictví v § 118b o. s. ř. výslovně upraveno obdobně, jako je tomu v případech záměny či přistoupení účastníka řízení.

6.3 Princip hospodárnosti řízení

Podle zásady hospodárnosti by řízení mělo být pokud možno rychlé, bez zbytečných průtahů a mělo by být šetřeno nákladů. Rychlost řízení je logicky úzce spjata s jeho účinností. Právě k rychlosti řízení a šetření nákladů by měl institut procesního nástupnictví sloužit.

Pokud by nebylo možné procesní nástupnictví užít, vedlo by řízení v případě ztráty procesní subjektivity účastníka řízení k zastavení, respektive k zamítnutí žaloby, ztratil-li účastník pouze věcnou legitimaci. Aby žalobce nemusel vést spor až do neúspěšného konce, nebo vzít žalobu zpět a podávat žalobu novou, upravuje zákon možnosti postupu řízení i v případě, že dojde v jeho průběhu ke ztrátě procesní subjektivity nebo věcné legitimace. A to právě tím, že umožňuje využít institut procesního nástupnictví. Procesní nástupnictví je proto v souladu s principem hospodárnosti řízení, ze kterého přímo vychází.

7 Zhodnocení současné právní úpravy procesního nástupnictví

Ve výše provedeném rozboru institutu procesního nástupnictví bylo předesťeno několik problematických aspektů současné právní úpravy procesního nástupnictví. Cílem této kapitoly je kritické zhodnocení právní úpravy obsažené v ustanoveních § 107 a 107a o. s. ř., a to jak z pohledu obecné právní teorie, tak výše rozebraných zásad civilního procesu, tak také s ohledem na názory odborné veřejnosti vyjádřené de lege ferenda v 90. letech minulého století před přijetím zákonné úpravy procesního nástupnictví při singulární sukcesi. Jako v celé práci, i v této kapitole se zaměřuji především na procesní nástupnictví při singulární sukcesi.

7.1 Procesní nástupnictví při singulární sukcesi jako překážka postupu řízení

Prvním problematickým bodem, na který si dovoluji poukázat, je zařazení procesního nástupnictví při singulární sukcesi v systematicke o. s. ř. mezi překážky postupu řízení. Jak již bylo výše zdůrazňováno, nedostatek věcné legitimace, který nastává zcizením věci, o které v řízení jde, nezakládá překážku postupu řízení. Účastník řízení převodem sporného hmotného práva na jinou osobu podle platné právní úpravy neztrácí způsobilost být účastníkem řízení ani způsobilost jednat před soudem.

Před přijetím novely č. 30/2000 Sb. nepanovala v právní teorii a praxi shoda v otázce, zda procesní nástupnictví při singulární sukcesi zakládá překážku postupu řízení. Nově přijaté ustanovení § 107a o. s. ř. na tuto otázku jasně odpovídá tak, že singulární sukcese překážkou řízení není. Zařazení procesního nástupnictví při singulární sukcesi mezi překážky postupu řízení je tedy z pohledu legislativního nekoncepční a nesystematické.

7.2 Souhlas žalovaného s provedením procesního nástupnictví

Profesor Fiala ve své již citované práci⁸⁷ dospěl k závěru, že případný nesouhlas žalovaného s provedením změny účastníků, by mohl být zneužitím práva, a proto by se k němu při rozhodování o změně účastníků nemělo přihlížet v případě, kdy žalovaný doznává, že došlo k postupu věci, o které se řízení vede. Žalovaný by jinak odpíráním souhlasu s provedením záměny pro sebe nespravedlivě dosáhl příznivějšího rozhodnutí ve věci samé.⁸⁸

Tento názor profesora Fialy byl v 90. letech mezi účastníky diskuze o procesním nástupnictví sporný. Dle profesorky Winterové je právem žalovaného použít nesouhlas jako nástroj své procesní ochrany.⁸⁹ Podle názoru Jaroslava Bureše a Ljubomíra Drápala nesouhlas žalovaného může nespravedlivě zmařit provedení procesního nástupnictví, pokud by žalovaný odepřel souhlas i v případě, že je převod práv nepochybný. A protože by žalovanému tento nesouhlas přinesl úspěch v sporu (žaloba by byla zamítnuta pro nedostatek věcné legitimace), je s ním třeba počítat jako s pravidlem.⁹⁰

Spíše ze závěru Bureše a Drápala vychází i současná právní úprava procesního nástupnictví, protože v ustanovení § 107a o. s. ř. je výslovně stanoveno, že souhlas žalovaného nebo toho, kdo má vstoupit na jeho místo, se nevyžaduje.

Doručením žaloby žalovanému vzniká trojstranný procesněprávní vztah mezi žalobcem, žalovaným a soudem. Z tohoto vztahu plynou žalovanému nejen

---

⁸⁷ Fiala, Josef. *Změna účastníka v občanském soudním řízení*. AUC – Iuridica. 1961. roč. 1961, č. 1, s. 53-94.

⁸⁸ srov. Fiala, Josef. *Změna účastníka v občanském soudním řízení*. AUC – Iuridica. 1961. roč. 1961, č. 1, s. 80.

⁸⁹ WINTEROVÁ, Alena. *Příspěvek k diskusi o procesním nástupnictví*. Právní praxe. 1997, č. 45/10, s. 630-631.

⁹⁰ BUREŠ, Jaroslav; DRÁPAL, Ljubomír. *K procesnímu nástupnictví při singulární sukcesi*. Právní rozhledy. 1997, roč. 1997, č. 4. s. 166.

povinnosti, ale také práva. A jak také uvádí profesor Fiala: „jedním z těchto práv, a to právem nejdůležitějším, je, aby založený procesněprávní poměr byl urychleně skončen spravedlivým rozhodnutím a to, pokud je to možné, rozhodnutím ve věci samé. Žalovaný má právo se dozvědět, zda je povinen splnit na něm požadovaný závazek nebo zda tvrzené právo nebo právní poměr existují. Tohoto jeho práva ho zásadně nemůže žalobce zbavit tím, že navrhne, aby se řízení konalo s jiným žalovaným.“⁹¹

Žalovaný nemůže být svého postavení v procesněprávním vztahu bez svého souhlasu zbaven. Takovým postupem by bylo porušeno právo na spravedlivý proces zaručené v čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, podle kterého má každý právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným zákonem zřízeným soudem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo povinnostech nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Troufám si tvrdit, že od okamžiku zahájení řízení proti žalovanému jde i o „jeho“ (tedy žalovaného) záležitost. Žalovaný má právo na meritorní rozhodnutí a v souladu s tím je upraveno jak zpětvzetí žaloby podle ustanovení § 96 o. s. ř., tak záměna podle ustanovení § 92 o. s. ř., v případě, že dochází k záměně žalovaného.

Skutečnost, že bylo proti žalovanému zahájeno soudní řízení, je způsobilá ho poškodit ve společenských vztazích a pokud může být podle ustanovení § 107a o. s. ř. spor ukončen bez vydání meritorního rozhodnutí, je žalovanému znemožněno, aby své jméno v případě úspěchu ve sporu před soudem očistil.

Profesorka Winterová jde v tomto ohledu ještě dále a doplňuje, že procesní právo by mělo chránit zájem žalovaného na dokončení sporu „i tehdy, když by měl být zaměněn jeho odpůrce (tedy žalobce ve sporu). Pro žalovaného není lhostejné, kdo proti němu právo uplatňuje, protože jeho obrana ve sporu tím může být

---

⁹¹ srov. Fiala, Josef. *Změna účastníka v občanském soudním řízení*. AUC – Iuridica. 1961. roč. 1961, č. 1, s. 80.

ovlivněna.“⁹² Vyžadovat souhlas žalovaného je tak dle profesorky Winterové na místě i v případě, kdy má být zaměněn žalobce.

Právní úprava, podle které je možné, aby ve sporu došlo ke změně účastníků bez souhlasu jedné ze stran sporu, je dle mého názoru neslučitelná s právem na spravedlivý proces. A to i přes to, že by žalobci byla dána možnost, aby svým nesouhlasem s provedením procesního nástupnictví dovedl řízení k zamítnutí žaloby, i v případě, kdy je sukcese dotčeného práva nepochybná.

Domnívám se, že právo účastníka řízení na meritorní rozhodnutí a tedy i na spravedlivý proces, by mělo být zásadou, která je postavena i nad obranu proti potenciálnímu zneužití práva. Nicméně, se domnívám, že využití procesních prostředků obrany ve sporu není třeba chápat jako zneužití práva, i když to není možné pro všechny případy vyloučit. Dle mého názoru je nepřiměřené v zájmu naprostého vyloučení možnosti zneužití práva zároveň vyloučit i procesní prostředky ochrany účastníka řízení, zvláště pokud jde o tak zásadní právo, jako je právo žalovaného na meritorní rozhodnutí.

Profesorka Winterová k této problematice uvádí jednoduché řešení. Poukazuje na možnost soudu, aby v jednotlivém případě posoudil, zda je možné nesouhlas žalovaného v konkrétním případě chápat jako zneužití práva a případně takové jednání postihl uložením náhrady nákladů žalovanému podle § 147 o. s. ř.⁹³

7.3 Prokazování skutečnosti, s níž právo spojuje přechod práv a povinností

Při rozhodování o procesním nástupnictví podle ustanovení § 107a o. s. ř., soud zkoumá pouze to, zda nastala skutečnost, s níž právní předpisy spojují převod nebo přechod práv a povinností, o něž v řízení jde. Předmětem řízení o tomto návrhu není to, zda účastníkovi řízení dané právo svědčí, či zda na základě této skutečnosti k převodu či přechodu práva skutečně došlo. To, jestli k hmotněprávnímu převodu

---

⁹² WINTEROVÁ, Alena. *Příspěvek k diskusi o procesním nástupnictví*. Právní praxe. 1997, č. 45/10, s. 630.

⁹³ srov. tamtéž

nebo přechodu sporného práva skutečně došlo, je otázka, která má být řešena až při rozhodování ve věci samé. Soudu nepřísluší, aby tuto otázku řešil v usnesení, kterým se rozhoduje o procesním nástupnictví.

Tento závěr o povaze zjišťovaných skutečností při rozhodování o připuštění procesního nástupnictví je vysloven i v několika rozhodnutích Nejvyššího soudu. Za všechny uvádím rozhodnutí 23 Cdo 1445/2010, jehož právní věta zní: „Při rozhodování o návrhu žalobce, aby nabyvatel práva vstoupil do řízení na jeho místo, soud ve vztahu k žalobcem označené právní skutečnosti zkoumá, zda jde o takovou právní skutečnost, s níž právní předpisy obecně vzato spojují převod nebo přechod práva, zda označená právní skutečnost opravdu nastala a zda je způsobilá mít za následek převod nebo přechod práva. Otázkou, zda je žalobce skutečně nositelem jím tvrzeného práva, popřípadě zda podle označené právní skutečnosti toto právo bylo převedeno (či přešlo) na jiného, se přitom nezabývá, neboť tato otázka nemá význam při zkoumání procesního nástupnictví podle ustanovení § 107a o. s. ř., nýbrž spadá již do posouzení věci samé (je jeho součástí).“⁹⁴

Přesto se v praxi vyskytují problémy, které pramení právě z toho, že se soud blíže nezabývá samotným převodem či přechodem práv, ale podle zákona zkoumá pouze to, zda je skutečnost, které se žalobce dovolává, formálně způsobilá přivodit převod nebo přechod práv.

Může nastat situace, kdy soud sice zjistí existenci skutečnosti, se kterou právní předpisy spojují převod nebo přechod práv, ale předmětné právo na sukcesora přesto nepřejde. Například nedojde k naplnění odkládací podmínky, nebo může být právní jednání stíženo vadou, která způsobuje jeho neplatnost. Důvodů pro neplatnost právního jednání bychom i podle současného občanského zákoníku, který vychází ze zásady, že na právní jednání je třeba pohlížet spíše jako na platné než neplatné, našli mnoho.

---

⁹⁴ Česko. Nejvyšší soud. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 2010 sp. zn. 23 Cdo 1445/2010. Obdobně také: Česko. Nejvyšší soud. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. června 2003 sp. zn. 21 Cdo 306/2003 In *Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek*. Publikováno pod číslem 31/2004.

Pokud se ale soud na návrh žalobce přesvědčil o tom, že nastala právní skutečnost, s níž právní předpisy spojují převod nebo přechod sukcesí dotčeného práva, přestože k převodu nebo přechodu práva nakonec platně nedošlo, bude provedeno procesní nástupnictví. Následně bude muset soud žalobu pro nedostatek věcné legitimace nového účastníka řízení zamítnout. Namísto procesního nástupce je totiž stále věcně legitimován původní účastník řízení.

Při takovémto formálním posuzování otázky přípustnosti procesního nástupnictví v aplikační praxi docházelo také k problémům spojením s hrazením nákladů řízení.

Náklady ve sporném řízení hradí dle zásady úspěchu ve sporu ten účastník, který ve sporu neuspěl. Institut procesního nástupnictví *de lege lata* ale poskytuje i určitou možnost, jak se ve sporném řízení, které jasně spěje k neúspěchu žalobce, může žalobce zbavit povinnosti k náhradě nákladů a pohledávku na náhradu nákladů pomocí procesního nástupnictví přenést na jiný subjekt tak, že se pro oprávněného stane nedobytnou.

K této problematice se vyjádřili Ondřej Hruďa a Jan Lasák, kteří uvádějí, že „pokud řízení dospěje do stádia, ve kterém žalobce ztratí veškeré naděje na výhru, může se zbavit povinnosti zaplatit protistraně náklady řízení jednoduše tím, že zdánlivou (neexistentní) pohledávku, která je základem jeho žaloby, postoupí spřátelené nesolventní společnosti, prvnímu bezdomovci na ulici nebo jinému bílému koni.“⁹⁵ Pokud tak žalobce učiní, navrhne provedení změny účastníků dle ustanovení § 107a o. s. ř. a prokáže, že nastala skutečnost, se kterou právní předpisy spojují převod či přechod práv a povinností, zbývá žalovanému „dle ustálené judikatury buďto nečinně přihlížet a sčítat ztráty, nebo se pokoušet napadat usnesení o procesním nástupnictví a své ztráty dále navyšovat. Ve chvíli,

---

⁹⁵ HRUDA, Ondřej a Jan LASÁK. Jak neplatit náklady řízení. In: *Jiné právo* [online].

10. 2. 2011 [cit. 2015-04-16]. Dostupný z WWW:

<http://jinepravo.blogspot.cz/2011/02/ondrej-hruda-jan-lasak-jak-neplatit.html>

kdy již původní žalobce není účastníkem řízení, jsou veškeré nároky proti němu samozřejmě také vyloučeny.“⁹⁶

Autoři navrhuji jediné řešení a to podání žaloby na náhradu škody proti původnímu žalobci. Takové řešení je ale prakticky vyloučené, protože „žalovaný by musel mimo jiné přesvědčit soud, že ačkoliv může náklady soudního řízení vymáhat proti novému žalobci, škoda mu skutečně vznikla. Postup spočívající v žalobě na náhradu škody je tak více než nejistý a s velkou pravděpodobností by vedl jen k dalším nákladům na straně původně žalovaného.“⁹⁷

Možností zneužít procesního nástupnictví dle ustanovení § 107a o. s. ř. se ve svém rozhodování zabýval Nejvyšší soud a v rozhodnutí ze dne 27. října 2011, sp. zn. 29 Cdo 3013/2010, se kriticky staví k příliš formalistickému posuzování splnění podmínek pro provedení procesního nástupnictví při singulární sukcesi. Nejvyšší soud v citovaném rozhodnutí vyslovil, že „nelze vyloučit, že soud může ve výjimečných případech založit důvod k zamítnutí žalobcova návrhu dle § 107a o. s. ř. (při jinak formálně doložených předpokladech pro to, aby takovému návrhu bylo vyhověno) prostřednictvím § 2 o. s. ř. Takový postup by byl namísto např. tehdy, jestliže podle toho, co v řízení vyšlo najevo, lze s jistotou prohlásit, že cílem návrhu na vydání rozhodnutí dle § 107a o. s. ř. je zneužití procesní úpravy za tím účelem, aby se možná pohledávka na náhradu nákladů řízení stala vůči neúspěšnému žalobci nedobytnou.“⁹⁸

Na příliš formalistický postup obecných soudů rozhodujících o procesním nástupnictví podle ustanovení § 107a reagoval i Ústavní soud, který v nálezu sp. zn. III. ÚS 468/11 ze dne 9. 2. 2012, ve stejném duchu jako Nejvyšší soud uvádí, že: „obecné soudy nemohou přistupovat k rozhodnutí o procesním nástupnictví podle § 107a o. s. ř. pouze formalisticky, ale musí také posoudit skutečnost,

---

⁹⁶ tamtéž

⁹⁷ tamtéž

⁹⁸ Česko. Nejvyšší soud. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. října 2011 sp. zn. 29 Cdo 3013/2010 In *Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek*. Publikováno pod číslem 46/2012.

zda nejde pouze o účelové zneužití procesní úpravy zejména s ohledem na ust. § 2 o. s. ř., neboť obecné soudy musí dbát, aby nedocházelo k porušování práv a právem chráněných zájmů fyzických a právnických osob a aby práv nebylo zneužíváno na úkor těchto osob.⁹⁹

Soud by měl zamítnout návrh na postup dle ustanovení § 107a o. s. ř. zejména tehdy, pokud v řízení o návrhu vyšly najevo skutečnosti, na základě kterých „lze s jistotou prohlásit, že cílem návrhu na vydání rozhodnutí dle § 107a o. s. ř. je zneužití procesní úpravy např. za tím účelem, aby se možná pohledávka na náhradu nákladů řízení stala vůči neúspěšnému žalobci nedobytnou. Prostá obava, že případná pohledávka na náhradě nákladů řízení se v budoucnu stane nedobytnou, k takovému kroku nepostačuje (nejistota o poctivosti pohnutek, jež účastníka vedly k postoupení soudně vymáhané pohledávky, k tak zásadnímu odepření procesní ochrany vést nemůže).“¹⁰⁰

Dle názoru Ústavního soudu, by měl soud při řízení o návrhu na provedení procesního nástupnictví „zejména vzhledem k nejasným a podivným okolnostem předcházejícím“¹⁰¹ a měl by se při tom soustředit především „na jiné ze spisu se podávající, resp. úředně dostupné okolnosti, například na nezřetelný důvod postoupení žalované pohledávky, patrný nedostatek typického ‘komerčního’ motivu postoupení, jestliže postupník je současně ovládající společností postupitele, jeho nejasný majetkový a obchodní substrát atd., a na tomto vůbec podezřelém základě by se pak měly zabývat otázkou, jaké nepříznivé důsledky - procesním uznáním tvrzeného postoupení žalované pohledávky - mohou pro dané řízení nastat, jmenovitě pak pro procesní pozici žalované stěžovatelky.“¹⁰²

---

⁹⁹ Česko. Ústavní soud. Nález Ústavního soudu III. ÚS 468/11 [ze dne 29. června 2004]. In *Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu*. Dostupný také z WWW: <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=73016&pos=1&cnt=1&typ=result>

¹⁰⁰ tamtéž

¹⁰¹ tamtéž

¹⁰² tamtéž

Prostřednictvím těchto rozhodnutí byl do jisté míry překlenut nedostatek právní úpravy procesního nástupnictví při singulární sukcesi a ustálené rozhodovací praxe soudů, které se při rozhodování o návrhu na procesní nástupnictví dle ustanovení § 107a o. s. ř. soustředily pouze na zjištění existence skutečnosti, s níž právní předpisy spojují převod nebo přechod práv nebo povinností. Nicméně, jak vyplývá z výše citovaného rozhodnutí Ústavního soudu, prokazování, že konkrétním návrhem na procesní nástupnictví, žalobce zneužívá procesní úpravu s úmyslem vyhnout se povinnosti k náhradě nákladů řízení, je značně obtížné. Zatímco titul právního jednání (smlouva o postoupení pohledávky) je pro soud při dokazování snadno ověřitelný, motivace k jednání (modus) mohou být stejně jako struktura a vztahy postupitele se sukcesorem zastřené a pro soud nezjistitelné.

V případě, že by byl zákonem vyžadován souhlas žalovaného s provedením procesního nástupnictví při singulární sukcesi, získal by žalovaný účinný procesní prostředek, kterým by se mohl sám bránit proti zneužití procesního nástupnictví. Jeho postavení v procesu by bylo o poznání jistější a nebyl by odkázán na komplikované prokazování skutečnosti, že podaný návrh na provedení procesního nástupnictví má charakter zneužití práva.

8 Srovnání se slovenskou právní úpravou procesního nástupnictví

Při rozboru institutu procesního nástupnictví se pro srovnání nabízí slovenská právní úprava, protože i slovenské právo procesní stojí především na zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, resp. občiansky súdny poriadok (dále jen „o. s. p.“).¹⁰³ Česká a slovenská právní úprava civilního procesu byla až do vzniku samostatných států v roce 1993 shodná. Oba kodexy procesního práva se začaly rozcházet až novelami provedenými po tomto roce. S ohledem na to můžeme při srovnávání naší a slovenské právní úpravy procesního nástupnictví vycházet z toho, co bylo výše obecně uvedeno o záměně (§ 92 o. s. ř. resp. o. s. p.) a procesním nástupnictví při univerzální sukcesi (§ 107 o. s. ř. resp. o. s. p.)

Stejně tak jako u nás, bylo i na Slovensku dlouho zákonem výslovně řešeno pouze procesní nástupnictví při univerzální sukcesi (§ 107 o. s. ř., resp. o. s. p.) a problematiku procesního nástupnictví při singulární sukcesi zákon výslovně neupravoval. Také na Slovensku způsobovala absence zákonné úpravy změny účastníků při singulární sukcesi problémy v soudní praxi. A tyto problémy měla vyřešit novela o. s. p. provedená v roce 2001 s účinností od 1. 1. 2002.¹⁰⁴

Na rozdíl od českého řešení pomocí nového ustanovení § 107a o. s. ř. se na Slovensku přistoupilo k novelizaci ustanovení § 92 o. s. p., do kterého byly vloženy dva odstavce upravující procesní nástupnictví.

Nová slovenská úprava také vychází z koncepce účastenství jako samostatného procesního institutu, podle které singulární sukcese nevyvolá procesní nástupnictví automaticky, ze zákona. I v případě, že k singulární sukcesi dojde v průběhu procesu, původní účastník zůstává subjektem procesněprávního vztahu.

---

¹⁰³ Slovensko. Zákon č. 99 ze dne 4. prosince 1963 občiansky súdny poriadok. In Zbierka zákonov Slovenskej republiky. 1963, čiastka 56.

¹⁰⁴ Slovensko. Zákon č. 501 ze dne 3. října 2001 ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov. In Zbierka zákonov Slovenskej republiky. 1963, čiastka 200.

V ustanovení § 92 je upravena možnost, aby v případě, že nastala v průběhu řízení právní skutečnost, se kterou právní předpisy spojují převod nebo přechod práv a povinností, o kterých se řízení vede, žalobce nebo nabyvatel těchto práv (sukcesor) navrhl vstup sukcesora do řízení na místo původního účastníka. Soud návrhu vyhoví, pokud se prokáže, že po zahájení řízení nastala právní skutečnost, se kterou právní předpisy spojují převod nebo přechod práv a povinností, o kterých se řízení vede, a pokud s tím souhlasí ten, kdo má vstoupit na místo žalobce. Souhlas žalovaného nebo toho, kdo má vstoupit na jeho místo, se nevyžaduje.¹⁰⁵

Lze tedy shrnout, že ke změně účastníků může dojít, pokud po zahájení řízení nastala právem předvídaná skutečnost, pokud změnu navrhl žalobce nebo sukcesor a pokud s tím souhlasí ten, kdo má vstoupit na místo žalobce.

Ve slovenské právní úpravě není procesní nástupnictví při singulární sukcesi zařazeno mezi překážky postupu řízení k ustanovení o procesním nástupnictví při univerzální sukcesi, ale je upraveno společně se záměnou a přistoupením v § 92 o. s. p. Toto zařazení považuji s ohledem na skutečnost, že singulární sukcesí účastník řízení neztrácí procesní subjektivitu, za vhodnější a lépe odpovídající systematické o. s. p. i o. s. ř..

Významnější odlišností slovenské právní úpravy procesního nástupnictví při singulární sukcesi je skutečnost, že návrh na její provedení může učinit i nabyvatel sporem dotčeného práva nebo věci. Tedy osoba, která stojí mimo okruh účastníků daného řízení, a to pouze na základě vlastního tvrzení, že je věčně legitimovaná. Takové řešení bylo i u nás navrhováno autory Burešem a Drápalem, kteří ale vycházeli ze zcela odlišné koncepce procesního nástupnictví, než na jaké byla naše právní úprava nakonec postavena.

Pokud procesní nástupnictví navrhne sukcesor, který chce vstoupit do řízení na místo žalobce a za předpokladu, že se na základě jeho návrhu prokáže existence skutečnosti, se kterou právní předpisy spojují převod nebo přechod práv či povinností, o kterých se řízení vede, pak už se v ustanovení § 92 o. s. p.

---

¹⁰⁵ srov. FICOVÁ, Svetlana; ŠTEVČEK, Marek. *Občianske súdne konanie*. 2. vyd. V Prahe: C. H. Beck, 2013, ISBN 9788074005091. s. 111-112.

nevyžaduje projev vůle žádného z původních účastníků řízení (ani žalobce, který má z řízení vystoupit) a sukcesor se stane novým žalobcem na místo původního. V tomto bodě spatřuji problém, na který poukazovala profesorka Winterová, a sice to, že žalobce může být při takovém postupu ze svého sporu prostě „vyhnán“¹⁰⁶ jen na základě skutečnosti, že předmět sporu zcizil.

Tato problematika je v komentáři k o. s. p. řešena prostým konstatováním, že pokud návrh na změnu podává ten, kdo chce vstoupit do řízení jako nový účastník, vyžaduje se ke změně souhlas osoby, která má z řízení vystoupit.¹⁰⁷ Takové pojetí považuji s ohledem na základní zásady civilního procesu vztahující se k účastenství za správné, nicméně oporu v samotném znění zákona nenacházím.

Stejně tak jako v naší právní úpravě procesního nástupnictví při singulární sukcesi, se ani ve slovenské úpravě nevyžaduje souhlas žalovaného s provedením změny účastníků a stejně jako u nás soud zkoumá pouze to, zda nastala skutečnost, se kterou právní předpisy spojují převod nebo přechod práv či povinností, o kterých se řízení vede, nikoli to, zda je skutečně osoba, jejíž vstup do řízení se navrhuje pro daný spor věcně legitimovaná.

---

¹⁰⁶ WINTEROVÁ, Alena. *Příspěvek k diskusi o procesním nástupnictví*. Právní praxe. 1997, č. 45/10, s. 626.

¹⁰⁷ *Občiansky súdny poriadok: komentár*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-1598. 347 s.

9 Úvaha de lege ferenda

Přestože novela provedená zákonem č. 30/2000 Sb. měla pro občanský soudní řád nepopiratelný přínos a odstranila řadu problémů při rozhodování o procesním nástupnictví, na základě výše provedeného rozboru procesního nástupnictví jsem dospěla k závěru, že současná právní úprava procesního nástupnictví při singulární sukcesi dle ustanovení § 107a o. s. ř. vykazuje i jisté nedostatky. V následující kapitole si dovoluji uvést několik vlastních koncepčních i konkrétních návrhů právní úpravy procesního nástupnictví při singulární sukcesi de lege ferenda.

9.1 Úprava procesního nástupnictví v systematice občanského soudního řádu

Předně považuji za nevhodné zařazení procesního nástupnictví mezi překážky postupu řízení k ustanovení § 107 o. s. ř., které upravuje situaci, kdy překážka postupu řízení vzniká v důsledku smrti nebo zániku účastníka řízení. Překážkou řízení je dle ustanovení § 107 o. s. ř. skutečnost ztráty procesní subjektivity, nikoli skutečnost, že na základě hmotného práva v takovém případě dochází i k přechodu všech práv a povinností ze zaniklého subjektu na sukcesora (k univerzální sukcesi). Rozhodnou skutečností pro postup dle ustanovení § 107 o. s. ř. je ztráta procesní subjektivity a univerzální sukcese je pak jen podmínkou pro provedení procesního nástupnictví.

Naopak v případě procesního nástupnictví při singulární sukcesi je rozhodnou skutečností pro postup dle ustanovení § 107a o. s. ř. právě skutečnost, že došlo k přechodu práv či povinností (k singulární sukcesi), která ale sama nezakládá překážku postupu řízení. Se singulární sukcesí sporem dotčených práv či povinností se pojí pouze ztráta věcné legitimace účastníka řízení, nikoli ztráta procesní subjektivity.

Při tvorbě ustanovení § 107a o. s. ř. se zřejmě formálně vycházelo z úpravy procesního nástupnictví při sukcesi univerzální, přičemž procesní nástupnictví při singulární sukcesi bylo považováno jen za jeho obdobu. Důvod zařazení

procesního nástupnictví při singulární sukcesi mezi překážky postupu řízení je tedy pochopitelný, neodpovídá ale systematice občanského soudního řádu.

Na první pohled se může zdát, že procesní nástupnictví při univerzální sukcesi a procesní nástupnictví při sukcesi singulární jsou instituty vzájemně si nejbližší, nicméně v předkládané práci bylo zdůvodněno, že tomu tak není. Blízkost obou těchto institutů je jen zdánlivá. Jak uvádí již citovaní autoři František Balák a Jiří Spáčil rozdíl mezi procesním nástupnictvím při univerzální a singulární sukcesi není pouze kvantitativní, ale je rozdílem kvalitativním.¹⁰⁸

De lege ferenda proto navrhuji zařadit procesní nástupnictví při singulární sukcesi tak, jak je tomu například ve zmiňované slovenské právní úpravě, do oddílu účastníci řízení, ve které je obsažena i úprava změny účastníků. V předchozích kapitolách bylo prokázáno, že procesní nástupnictví při singulární sukcesi je v mnohém podobnější právě institutu záměny účastníků než procesnímu nástupnictví při sukcesi univerzální. Zařazení procesního nástupnictví při singulární sukcesi k úpravě záměny účastníků by proto bylo z pohledu systematiky zákona vhodnější.

9.2 Nutnost souhlasu žalovaného s návrhem na provedení procesního nástupnictví

Za hlavní problematický bod úpravy procesního nástupnictví v ustanovení § 107a o. s. ř. považuji skutečnost, že vyhovění návrhu na jeho provedení není podmíněno souhlasem žalovaného. V předchozích kapitolách bylo podrobně zdůvodněno, že takovým postupem může být žalovaný zkrácen na ústavně zaručeném právu na spravedlivý proces. Žalovaný je od okamžiku, kdy je mu doručena žaloba, účastníkem trojstranného vztahu mezi ním, žalobcem a soudem. A jako účastníkovi tohoto vztahu mu vznikají procesní nejen povinnosti ale i práva. Základním z těchto práv je pak právo na meritorní rozhodnutí mezi konkrétním žalobcem a žalovaným. Pokud by byl zákonem vyžadován souhlas žalovaného

---

¹⁰⁸ srov. BALÁK, František a SPÁČIL, Jiří. *Ještě k otázce, zda má singulární sukcese za následek procesní nástupnictví*. Právní rozhledy. 1997, č. 5/6, s. 319-320.

s návrhem na provedení procesního nástupnictví, předešlo by se tím dle mého názoru také možnosti zneužití procesního nástupnictví ke zbavení se povinnosti náhrady nákladů řízení rozebrané v podkapitole 7.3.

De lege ferenda proto navrhuji, aby bylo provedení procesního nástupnictví při singulární sukcesi podmíněno souhlasem žalovaného. A to přesto, že nesouhlas žalovaného povede k zamítnutí žaloby i v případě, kdy je převod nebo přechod sporem dotčených práv či povinností nepochybný.

Dochází zde ke střetu dvou práv, a to sice práva žalobce na rychlé vyřešení předkládaného sporu a práva žalovaného na meritorní rozhodnutí. Domnívám se, že v tomto případě je třeba dát přednost právu žalovaného na rozhodnutí a pokud by eventuálně nesouhlas žalovaného v konkrétním případě vykazoval znaky zneužití práva, postihnout jej dle návrhu profesorky Winterové uložením náhrady nákladů. Souhlas žalovaného je vyžadován i v případě návrhu na provedení záměny účastníků dle ustanovení § 92 o. s. ř. a ani při podrobné analýze jsem nenašla zmínky o tom, že by podmínka souhlasu žalovaného s návrhem na provedení záměny v praxi činila významnější problémy.

9.3 Účinky koncentrace řízení dle ustanovení § 118b o. s. ř.

Prvky koncentrace řízení byly do o. s. ř. vneseny novelou č. 30/2000 Sb., tedy stejnou novelou, kterou bylo do našeho právního řádu zavedeno i procesní nástupnictví při singulární sukcesi. V ustanovení § 118b odst. 2 o. s. ř. se pak uvádí výjimky, kdy ve vztahu s novými účastníky, kteří se do řízení dostali po záměně či přistoupení, nastávají účinky koncentrace řízení až po skončení prvního jednání, kterého se mohli již jako účastníci řízení zúčastnit. Tím je jim umožněno, aby před soudem uvedli rozhodné skutečnosti a navrhli důkazy k jejich prokázání. V ustanovení citovaného paragrafu je ale pamatováno jen na ty instituty, na základě kterých do řízení vstupuje nový účastník, které již v době příprav této novely existovaly.

S ohledem na podobnost postavení, ve kterém se nachází procesní nástupce při singulární sukcesi a zaměněný účastník, nenacházím jiný důvod, proč není

procesní nástupnictví též upravené v ustanovení § 118b odst. 2 o. s. ř., než opomenutí zákonodárce.

De lege ferenda proto navrhuji doplnit ustanovení § 118b o. s. ř. upravující koncentraci řízení v odst. 2 o. s. ř. o případy procesního nástupnictví při singulární sukcesi tak, aby účinky koncentrace nastaly ve vztahu k procesnímu nástupci až po skončení prvního jednání, které bylo nařízeno po provedení procesního nástupnictví.

9.4 Inspirace právní úpravou procesního nástupnictví dle c. ř. s.

S ohledem na rekodifikaci civilního práva hmotného, která se ideově a často i zcela konkrétně vrací k úpravě Všeobecného občanského zákoníku z roku 1811 (ABGB), považuji za vhodné zvážit i možnost návratu k procesní úpravě c. ř. s.

Tehdejší právní úprava na rozdíl od té současné, vylučovala vliv singulární sukcese na probíhající řízení. Pokud v řízení došlo k zcizení ve spor uvedené věci či pohledávky, neměla tato skutečnost žádný vliv na řízení, které bylo dále vedeno s původními účastníky. Problémem této úpravy pak ale byla otázka, jakým způsobem dopadají účinky rozhodnutí na právního nástupce původního účastníka. Výkladem se docházelo k tomu, že právní nástupce nabytí věc, se všemi jejími vlastnostmi a mezi tyto vlastnosti byla zahrnována i skutečnost, že o věci se vede spor. Právní účinky soudního rozhodnutí tak dopadaly i na nabyvatele věci.

Dle mého názoru je s ohledem na samostatné postavení práva procesního a hmotného sporné, zda je možné považovat za vlastnost věci skutečnost, že je o ní vedeno soudní řízení. A jako ještě problematičtější se mi jeví nutnost, při takovém pojetí dopadu singulární sukcese na procesní postavení účastníků, vztahovat účinky soudního rozhodnutí i na osobu, která vůbec nebyla účastníkem řízení a nedisponovala tedy právy s účastenstvím v řízení spojenými. Domnívám se proto, že taková koncepční změna procesního nástupnictví při singulární sukcesi (která by v důsledku znamenala vyloučení procesního nástupnictví z důvodu singulární sukcese) by nebyla vhodná.

Závěr

Procesní nástupnictví při univerzální sukcesi a procesní nástupnictví při sukcesi singulární jsou procesními instituty, které vykazují značné rozdíly a jejich blízkost je spíše zdánlivá. V předkládané práci je zásadní rozdílnost obou institutů podrobně zdůvodněna. Při rozboru obou institutů jsem dospěla k závěru, že právní úprava procesního nástupnictví při singulární sukcesi vykazuje jisté nedostatky a v kapitole zabývající se úvahami de lege ferenda předkládám několik návrhů k jejich vyřešení, a to jak návrhů koncepčních, tak i zcela konkrétních.

Domnívám se, že problematické aspekty právní úpravy procesního nástupnictví dle ustanovení § 107a o. s. ř. pramení především z toho, že se zákonodárce inspiroval ve veřejné diskuzi, která probíhala mezi odbornou veřejností (Bureš, Drápal, Spáčil, Balák, Winterová), ve které se střetávaly dva hlavní názorové proudy. Jaroslav Bureš a Ljubomír Drápal vycházeli, jak sami přiznávají, především ze snahy najít byť i nestandardní řešení pro soudní praxi, která se musí nějakým způsobem vyrovnat se skutečností, že během řízení došlo k převodu ve spor uvedené věci, přestože procesní nástupnictví při singulární sukcesi nebylo v té době v o. s. ř. výslovně upraveno. Jaroslav Bureš a František Drápal výkladem dospívají k závěru, že k procesnímu nástupnictví dochází v případě singulární sukcese ex lege.

Naopak autoři František Balák, Jiří Spáčil a Alena Winterová důsledně ctí základní zásady a teoretická východiska civilního řízení sporného a řešení nacházejí ve využití institutu záměny účastníků per analogiam. Zákonodárce převážně, ale ne zcela úplně, převzal závěry druhé skupiny autorů, a to bez ohledu na jejich komplexnost a vzájemnou nekompatibilitu s názory prezentovanými Jaroslavem Burešem a Ljubomírem Drápalem, která vylučuje jejich spojení.

V současné právní úpravě nacházím tři hlavní problematické body. Jako první uvádím zařazení procesního nástupnictví z důvodu singulární sukcese mezi překážky postupu řízení, které považuji s ohledem na to, že singulární sukcese nezakládá překážku řízení za nesystematické a de lege ferenda navrhuji zařazení ustanovení upravující procesní nástupnictví při singulární sukcesi do oddílu účastníci řízení.

Za zásadní problém procesního nástupnictví považuji skutečnost, že dle ustanovení § 107a o. s. ř. není vyžadován souhlas žalovaného s návrhem na provedení procesního nástupnictví, a obávám se, že tím může být žalovaný zkrácen na ústavně garantovaném právu na spravedlivý proces. Tato nedostatečnost právní úpravy procesního nástupnictví dle mého názoru pramení právě ve zmiňovaném nevhodném spojení dvou výše uvedených hlavních teorií o účincích, které pro účastníky řízení vyvolává singulární sukcese.

A třetí nedostatek, který v práci zmiňuji a navrhuji vyřešit, je spojený s koncentrací řízení, která se dle ustanovení § 118b o. s. ř. provede nejpozději skončením prvního jednání. Pro účastníky, kteří do řízení vstoupili na základě přistoupení či záměny po provedení koncentrace řízení, je v ustanovení § 118b o. s. ř. stanovena výjimka a účinky koncentrace se na ně vztahují až skončením prvního jednání, které bylo nařízeno po přistoupení nebo záměně účastníka a které se ve věci konalo. Domnívám se, že tato výjimka by měla být vztahována i na procesního nástupce, který do řízení vstoupil z důvodu singulární sukcese.

Přestože současná právní úprava procesního nástupnictví při singulární sukcesí výrazně usnadnila postup soudu v případě, že byla sporem dotčená věc převedena na třetí osobu, je možné při jejím rozboru narazit na méně i více závažné nedostatky, které by dle mého názoru bylo vhodné v rámci připravovaných změn občanského soudního řádu odstranit.

Seznam zkratek

o. s. ř.	občanský soudní řád
z. ř. s.	zákon o zvláštních řízeních soudních
o. s. p.	občiansky súdny poriadok
c. ř. s.	civilní řád soudní
ABGB	všeobecný občanský zákoník
ÚS	Ústavní soud České republiky
Sb.	sbírka zákonů
ř. z.	říšský zákoník

Použitá literatura

Monografie

ARISTOTELÉS. Politika. 3. vyd. Editor Antonín Kříž. Praha: Rezek, 2009. ISBN 978-80-86027-30-2.

KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin a SKŘEJPEK, Michal. Římské právo. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1.

MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 4. přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-808-7212-394.

KUKLÍK, Jan. Vývoj československého práva 1945-1989. Praha: Linde, 2009. ISBN 80-720-1741-1.

HORA, Václav a Jiří SPÁČIL. Československé civilní právo procesní. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. II. díl. ISBN 978-80-7357-540-3.

WINTEROVÁ, Alena. Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice. 6., aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, 2011. ISBN 978-80-7201-842-0.

WINTEROVÁ, Alena. Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice. Praha: Linde, 1999. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 80-7201-157-x.

MACUR, Josef. Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, ISBN 80-210-0810-5.

BUREŠ, Jaroslav; DRÁPAL, Ljubomír aj. Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

BUREŠ, Jaroslav; DRÁPAL, Ljubomír aj. Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003.

Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. Vyd. 1. V Praze: C. H. Beck, 2015, xxi. ISBN 978-80-7400-297-7.

Občanský soudní řád: komentář. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2013, xxiii. ISBN 978-80-7400-506-0.

LAVICKÝ, Petr a Jakub HANDRLICA. Občanský zákoník.: komentář. I., obecná část (§ 1-654). 1. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-529-91.

LAVICKÝ, Petr a Jakub HANDRLICA. Občanský zákoník.: komentář. V., závazkové právo: obecná část (§ 1721-2054). 1. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-529-91

RUBEŠ, Josef aj: Komentář k Občanskému soudnímu řádu, Orbis – Praha 1957, díl II.

FICOVÁ, Svetlana; ŠTEVČEK, Marek. Občianske súdne konanie. 2. vyd. V Prahe: C. H. Beck, 2013. ISBN 9788074005091.

Občiansky súdny poriadok: komentár. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-1598.

LAVICKÝ, Petr. Funkční vazby občanského práva hmotného a procesního. Brno, 2006/2007. Disertační práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce prof. JUDr. Jan Hurdík, DrSc.

Časopisecké články

Fiala, Josef. Změna účastníka v občanském soudním řízení. AUC – Iuridica. 1961. roč. 1961, č. 1.

BUREŠ, Jaroslav; DRÁPAL, Ljubomír. Procesní nástupnictví v civilním soudním řízení. Právní praxe v podnikání. 1994, roč. 1994, č. 9.

SPÁČIL, Jiří. Sporné otázky procesního nástupnictví. Právní praxe. 1995, roč. 43, č. 7.

MACUR, Josef. Lze posuzovat procesní jednání stran podle ustanovení hmotného práva o vadách právních úkonů?. Právní rozhledy. 1995, roč. 1995, č. 11.

BUREŠ, Jaroslav; DRÁPAL, Ljubomír. K procesnímu nástupnictví při singulární sukcesi. Právní rozhledy. 1997, roč. 1997, č. 4.

BALÁK, František a Jiří SPÁČIL. Ještě k otázce, zda má singulární sukcese za následek procesní nástupnictví. Právní rozhledy. 1997, č. 5/6.

WINTEROVÁ, Alena. Příspěvek k diskusi o procesním nástupnictví. Právní praxe. 1997, č. 45/10.

Vrcha, Pavel. K § 120 OSŘ Důkazní řízení. Civilní sporný proces. Důkazní řízení [Systém ASPI] ASPI - Původní nebo upravené texty pro ASPI [cit. 2015-2-16] ASPI_ID LIT27340CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

HRUDA, Ondřej a Jan LASÁK. Jak neplatit náklady řízení. In: Jiné právo [online]. 10. 2. 2011 [cit. 2015-04-16]. Dostupný z WWW: <http://jinepravo.blogspot.cz/2011/02/ondrej-hruda-jan-lasak-jak-neplatit.html>

LAVICKÝ, Petr. Vzájemné vztahy práva procesního a práva hmotného v díle pana profesora Macura. In: Sborníky. Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Česká republika. [online]. [cit. 2015-06-6]. Dostupný z WWW: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/lavicky.pdf>

Soudní rozhodnutí

Česko. Ústavní soud. Nález Ústavního soudu III. ÚS 569/03 [ze dne 29. června 2004]. In Sběrka nálezů a usnesení Ústavního soudu.

Česko. Ústavní soud. Nález ústavního soudu III. ÚS 133/03 [ze dne 29. ledna 2004]. In Sběrka nálezů a usnesení Ústavního soudu.

Česko. Nejvyšší soud. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. května 2008 sp. zn. 33 Odo 1708/2006

Česko. Nejvyšší soud. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. února 2009 sp. zn. 21 Cdo 117/2008.

Česko. Nejvyšší soud. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. února 2008 sp. zn. 29 Cdo 913/2007.

Česko. Nejvyšší soud. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. června 2003 sp. zn. 21 Cdo 306/2003.

Česko. Nejvyšší soud. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. července 2014 sp. zn. 32 Cdo 1125/2014.

Česko. Ústavní soud. Nález Ústavního soudu III. ÚS 569/03 [ze dne 19. ledna 2010]. In Sbíрка nálezů a usnesení Ústavního soudu.

Česko. Nejvyšší soud. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 2010 sp. zn. 23 Cdo 1445/2010. Obdobně také: Česko. Nejvyšší soud. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. června 2003 sp. zn. 21 Cdo 306/2003 In Sbířky soudních rozhodnutí a stanovisek. Publikováno pod číslem 31/2004.

Česko. Nejvyšší soud. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. října 2011 sp. zn. 29 Cdo 3013/2010 In Sbířky soudních rozhodnutí a stanovisek. Publikováno pod číslem 46/2012.

Česko. Ústavní soud. Nález Ústavního soudu III. ÚS 468/11 [ze dne 29. června 2004]. In Sbířka nálezů a usnesení Ústavního soudu.

Resumé

Procesní nástupnictví

Předkládaná práce pojednává o procesním nástupnictví ve sporném civilním řízení. Cílem práce je analyzovat tento procesní institut a poukázat na nedostatky současné právní úpravy procesního nástupnictví. Práce je rozdělena do tří základních částí, v první části se věnuji teoretickým základům a vymezení základních pojmů, druhá část je věnována historii právní úpravy procesního nástupnictví včetně diskuze odborné veřejnosti na téma procesního nástupnictví, jejíž publikace v odborné právní literatuře předcházela novele o. s. ř. provedené zákonem č. 30/2000 Sb. V poslední části se věnuji platné právní úpravě procesního nástupnictví, jejímu zhodnocení a úvahám de lege ferenda nad problematickými body.

Procesní nástupnictví se dělí na procesní nástupnictví při univerzální sukcesi a při sukcesi singulární. K procesnímu nástupnictví při univerzální sukcesi dochází v případě, že účastník řízení ztratil způsobilost být účastníkem řízení a procesní nástupnictví zákon umožňuje v případě, že byla v průběhu řízení převedena věc, o které se řízení vede, na jinou osobu. Přestože se může zdát, že jde o instituty velmi blízké, v práci je poukazováno na jejich rozdílnost. V závěru práce navrhuji i legislativní změny k odstranění zjištěných nedostatků právní úpravy procesního nástupnictví.

Substitution of parties in civil proceedings

The thesis deals with the substitution of parties in civil proceedings. The aim of the thesis is to analyze this procedural institute and to point out imperfections of current legislation related to substitution of parties in civil proceedings. The thesis is divided into three basic sections, the first section focuses on theoretical fundamentals and basic concepts, the second section focuses on the history of the regulation relating to substitution of parties in civil proceedings, including the professional public discussion on the topic of substitution of parties in civil proceedings, which was published in legal literature prior to the amendment to the Civil Procedure Act No. 30/2000 Sb. The last section is focused on current legislation of substitution of parties

in civil proceedings, particularly on the evaluation of current legislation of substitution of parties in civil proceedings and consideration of the proposals according to intended law.

Substitution of parties in civil proceedings is divided into the substitution if the claim is not extinguished (if a party dies and the claim is not extinguished), i.e. the universal succession, and into transfer of interest (if an interest is transferred), i.e. the singular succession. Substitution of parties if the claim is not extinguished occurs when the party lost the qualification to be a party in civil proceedings whereby the transfer of interest occurs if the object which is the subject-matter of the proceedings is transferred to a different person during the proceedings. While it may seem that these two types of substitution of parties in civil proceedings are very similar procedural institutes, this thesis points out differences between them. In conclusion of this thesis I also propose some drafts of changes to remove chaos in current legislation regarding substitution of parties in civil proceedings legislation.

Klíčová slova

Procesní nástupnictví, sukcese.

Substitution of parties, succession.